

Urška Ajdišek¹

Samouresničitev ženske skozi njene arhetipske in družbene introjekte z vidika jungovske analitične psihologije

Self-realization of woman through her archetypal and social introjects from the perspective of Jungian analytic psychology

Povzetek

Ženska je že zaradi drugačne strukture svojih možganov v primerjavi z moškim bolj usmerjena na to, kako se okolica odziva na njeno delovanje. Nadalje njena materinska vloga od nje zahteva visoko stopnjo empatičnosti in razbiranja čustvenih stanj njenega otroka, kar se kaže tudi pri ženskah, ki biološko niso matere, so pa arhetip matere razvijale v svojem poklicu ali drugih življenjskih interesih. Tudi vplivi pričakovanj okolice, sprva predvsem staršev, se pri ženski razvijajo drugače. Po drugi strani nanjo vpliva tudi težavno oblikovanje animusa (moških lastnosti v vsaki ženski) skozi družbene in kulturne vplive generacije pri ženski ter anime (ženskih lastnosti v vsakem moškem) pri njenem očetu in kasneje partnerju. Oba izjemno močno sooblikujeta občutek ženske, kaj se od nje pričakuje in ji je toliko težje raziskovati, kaj pravzaprav zares sama hoče, kaj šele si to izboriti in živeti. Zato je izziv ženske predvsem iskati ta prvinski stik s samo seboj, s tem, kar ona, kot individuirana ženska, resnično hoče, pri čemer so pomembni cikli pasivnosti, usmerjenosti vase, introverzije. Od tu dalje pa naj bi ženska zaupala in se prepustila transcendentni funkciji svoje psihe, da preoblikuje, kar mora in to sprejme.

Ključne besede: samouresničevanje ženske, individuacija, arhetip, kompleks, družbeni introjekt, sebstvo, nezavedno, animus

Abstract

Due to the different functioning of her brain compared to men, a woman is more

¹ Mag. Urška Ajdišek, jungovska analitičarka, info@psihoterapija-konsulta.si

focused on how the environment responds to her. Furthermore, her maternal role requires a higher degree of empathy and understanding of her child's emotional states. The need for empathy in her relationships is also evident in women who are not mothers biologically, but who have developed their archetype as mothers in their profession or other life interests. The expectations of the environment, initially mainly of the parents, develop differently in women. She is also influenced by the difficult formation of the animus complex (masculine traits in every woman) through the social and cultural influences of several generations and the anima (feminine traits in every man) in her father and later in her partner. Both of them strongly shape a woman's sense of what is expected of her, and so it is much harder for her to explore what she really wants, let alone fight for it and live it. The challenge for a woman is above all to find this primal contact with herself, with what she, as a woman, really wants. Unlike Campbell's "hero of a thousand faces," who is essentially not sexually determined to be a male hero and fights various objectively "externally" experienced "dragons" on his individuation path, the challenge for a woman with a functioning animus seems to be different on her heroic individuation path – through cycles of passivity, self-orientation, introversion and revision of her attitude towards her femininity or a genuine sense of what she is, by allowing the transcendent function of the psyche to transform what it needs to and accepting it.

Key words: self-realization, woman, individuation, archetype, complex, social introject, Self, unconscious, animus

Extended abstract

Introduction

A woman in today's western world is increasingly able to take a more equal position in society and more actively influence her present and future. My psychotherapy practice, however, suggests that for today's woman her sense of freedom is severely paralysed. It seems as if paradoxically more opportunities and a more equal position have curtailed her freedom of decision in everyday life. She is increasingly torn between different feelings of guilt stemming from her traditional values, current needs in society and her original needs and desires. It is a feeling of being trapped by her archetypal expectations, the social ideal of what a "successful woman" should be and her feelings, which stem from her original essence (of herself), but are often so repressed that only a more serious

burnout or illness brings them to the surface. The issues of individuation, which I discuss in this article, are undoubtedly often encountered also by men, but because of certain specifics, which I highlight, I am focusing on the female aspect. From the point of view of Jungian analytical psychology, the article explains why this happens and what are the possible paths out of this situation.

Archetypes and complexes

C. G. Jung, a Swiss psychiatrist and the founder of analytical psychology, redefined what at the time was the predominantly Freudian concept of the unconscious in terms of repressed desires, as merely a part of the individual unconscious. To the individual unconscious, he added contents that are just about to become conscious and contents that will never become part of consciousness. This part mainly includes our personal individual complexes, which, according to Jung, are something positive, something that stimulate our psychic energy to function, because without them our psychic action would stop. Below the level of the personal unconscious, there is an area of the collective unconscious in our psyche, which is common to all of us and becomes part of our psyche from birth. This is the realm of archetypes. These are the inherent parts of the psyche and the patterns by which we act as representatives of the human species. These are psychosomatic concepts that connect the body, psyche, instincts and images.

Anima is the totality of all feminine qualities in the male psyche and animus is the sum of masculine qualities in the female psyche. These concepts, which speak of the gender identity of the opposite sex in us, are critically attacked by many modern authors as purely theoretical concepts that are of little help for analysts in their practice, so they are often reshaped due to their conceptual limitations. For example, Kast (1986) suggests the introduction of both concepts in both sexes, Samuels (1989) feels ashamed of Jung's essentialism, as Jung is supposed to encourage us in the direction of countersexuality. Colman (1996), in contrast, connects the concept of anima with the Oedipus complex, and Halberstadt-Freud (1998) emphasises the difference between men and women in turning to a sexual object, which in a woman is the opposite sex as the primary object of love. In the case of a man, it is a question of returning to the gender of the mother's original object relationship. Considering the historical and social context of Jung's thought, it is crucial to mention his flirtation with Eastern Tao philosophy and the concepts of yin and yang energies. These concepts, unlike more modern versions of gender identities in terms of 'gender', might be more easily accepted in practice in terms of their connection to the biological concep-

tualization of gender in terms of 'sex'. This distinction is, in my personal opinion, the key to accepting inequality (which is often blurred in the modern notion of gender) in a positive sense and the essence of accepting and intertwining both energies in both sexes and finding balance and in psychotherapy or analysis significantly contributes to finding balance within the analysand.

Self-realization of a woman at different stages of life

In every woman, some archetypes are expressed more strongly than others. One such example is the archetype of the wild woman, which is explored by the renowned Jungian Clarissa Pinkola Estes. (In this article I will often be referring to this archetype because it comprehensively covers a woman's development.) Throughout her work, Clarissa Pinkola Estes considers the archetype of the wild woman in the sense of a woman who follows her natural path in a way that is closely linked to the natural cycles of life and death and stands up for herself or others when needed, especially in situations where the social context interferes too much with her natural role or image. Throughout the article I also adopt this concept of a »wild woman« in the contemporary world as a woman who intuitively understands her deeper nature, with what is calling her from within and knows how to return to her primordial feminine energy in orienting both her inner and outer functioning.

It is very important to emphasise that a wild woman is not a crazy woman, who has lost her balance due to being distanced for too long from her essence. This is strongly present in our society today and is found clinically among patients with severe neurosis or psychosis. Certain archetypes are present only during particular periods of life, when they are most needed for a certain type of initiation or a breakthrough or for the general process of individuation, as treated by another Jungian Jean Shinoda Bolen through different periods of a woman's life. In addition to the basic and more pronounced archetypes studied by two of the most original female Jungians, Marie Louise von Franz and Emma Jung, I will touch on aspects of the constellations of the archetypes of the Great Mother, Ruler or Queen, Explorer, Caregiver, Lover, Strong and Innocent woman through the prisms of Caroline Myss and Maja Storch in an updated version of archetypes and complexes in women.

In some traditional cultures, as summarised by Estes (2002), a woman's life is divided into periods of seven years, most of which are associated with changes in the strength of her body. Each period covers a set of experiences and learning. "It is good for a woman to know her successive periods in physical, spiritual, emotional, and creative life so that she can anticipate them and prepare for

what follows, the landscape of the instinctive wild woman who always knows." A woman's age and the current period of her life contain the tasks to be carried out and the orientations to be adopted (cycles of complementarity, aging, dying and new life) (Estes, 2002: 415).

Child (0-7)

The first period during which an infant learns about the world is dedicated to learning about the body and "socializing" while preserving the imagination (Estes, 2003: 415). The infant passes from the initiation of birth through the first perception of the world through the prism of the Self-complex into the gradual formation and strengthening of their ego complex. Based on the assumption that the conscious ego begins to form between the third and ninth month after the birth of the child, when it is separating from the Self, we could conclude that before the development of the Ego in the baby needs, desires or will are slowly perceived. From the point of view of the constellation of other archetypes, the archetype of the mother would prevail in this period. Through the reactions of object relations this is also reflected in the feelings of the infant, and of course the archetype of the child. When it comes to positive experiences of secure attachment (according to Bowlby), the mother's archetype evokes positive feelings of peace and containment in the child, although frustrations naturally occur during times of hunger, cold, or discomfort. The first experiences with the mother thus form the basis of the child's future maternal complex, which, due to the close connection of the dyad, is often a complete mirror image of the mother's feelings while being with the child (Bowlby and Winnicott write extensively about this). In the case of a negative experience with the mother, her absence or a dangerous, ambivalent or distracting attachment, this complex is accompanied by negative early experiences that the woman carries with her throughout her life, especially in the event of her own motherhood.

When mirroring the mother, the baby responds to the mother's inner feeling. When a mother feels that she has to take care of her child (in a sense of obligation) while interacting with her child, it is something completely different from when she wishes or wants to take care of her baby. Where there is a sense of obligation this results in the child's emerging ego being formed more in the sense of a false self (Winnicott's false self), which lacks authenticity and develops mainly on the principle of what is expected. Often due to a lack of the ego's genuine connection with their own Self this false self manifests in demands, what the child wants. Even after the development of the ego with a caring and present mother, the child tries to influence their environment by expressing

their desires. The child's expectations are being slowly established through reactions with their surroundings.

Girl (7-14)

A girl's interest in the expressiveness of the faces of the people surrounding her and the ways people communicate with her (e.g., the tone or nuances of tension in the mother's voice) continues throughout her development into puberty. (Brizendine, 2017: 36). It is the effectiveness of the responses of other people to her that influences her own sense of value. A little girl can tune in more quickly to her mother, respond to comfort, stop fussing and crying, while a boy who is not so dependent on his mother's empathy cannot do so in the same way (Brizendine, 2017: 37).

The archetype of the mother is further expressed in the girl through the need to play the role of the mother as she perceives it. The girl wants or wishes to act like her mother, regardless of whether or not the mother is "good enough" (in Winnicott's terminology), because children have a need to correct the experience with their parents during this period. The archetype of the child through symbolism can represent the guidance of the archetype of the Self (the Self is reflected in dreams, for example, through the symbolism of the child) or often also the self-healing function of our psyche. A girl's archetype can be expressed through her behaviour when she is unable to do something, or she wants to use her "child role" to excuse infantilism in behaviour that is labelled unacceptable by the parents. During this period, her world is animistic and symbolic, when toys - animals and objects - take on certain roles with which the girl comes into contact. Thus the girl repeatedly expresses the persona complex in her role play. Girls are very happy to take on the characteristics of animals or some heroes or heroines from games, which often serve them to avoid obedience and at the same time experience what they really feel or want. Negatively accepted traits in the family are pushed into the shadows, which are kept carefully below the surface until adolescence. This is also the period when, despite the constellations of many archetypes, uncritical socialisation and adopting a way of life that is acceptable in a family, in terms of what I can and cannot do, is strongest.

During this period, the girl can be labelled with negative complexes in the sense of expressing the ugly duckling complex (Estes, 2003: 161-162). A girl who feels the instinct of her wild, exploratory nature will nevertheless let her actions be completely trapped within the principle of conforming behaviour, in the way she must act if she wants to survive in this period. She starts to believe that there is something wrong with her nature, that she must be "dili-

gent" and "a good girl", which means that she needs to meet the expectations of her surroundings. The intuitive contents of a deeper nature are completely foreign to this environment, mystical, frightening and, above all, non-pragmatic. The purpose of today's society is pragmatism and likeability.

In this case, her Self, especially her instincts, are very wounded and often even damaged, so from this period onwards the girl has difficulty turning to and "consulting" with her inner instincts, as she has been adversely affected by them. It is often out of a desire to be decent and appropriate that she silences them to the point that she completely loses the ground beneath her feet. She loses her sense of Self and lives the role of a puppet, which means that she transfers all her inner feelings to her carer (mother or father or other guardian) and becomes emotionally completely dependent on them. From this are born feelings of self-doubt, shame and guilt for everything that is or could happen to anyone around her. The girl is in good spirit when her mother is in good spirits, she is happy when her mother is happy and sad when her mother is sad because she understands that she "has to" act like that, to survive. Her real world can only be reached through her play and her imagination, for only there can she be as she really wants to be.

Adolescent (14-21)

The next period continues with the aspect of a completely different bodily physiognomy. This is a period of prosperity for a young girl on the one hand, and on the other hand it is crucial to protect her sensuality and sensitivity (Estes, 2003: 415). Biologically, such a girl is extremely sensitive to the reactions of others due to the action of many hormones (Brizendine, 2017: 53) and any too quick or too sharp criticism or questioning of her decisions can be a death knell for her relationship with her parents for several years. During this period, the amounts of hormones (estrogen, progesterone, and testosterone) that we can describe in Jungian terms as the positive and negative archetypes of the queen and animus intensify.

According to Brizendine (ibid.), girls are more neurologically motivated to alleviate conflicts. The goal of their brains is to maintain a relationship at all costs, so sometimes they prefer to remain silent rather than risk a dispute. Relationships or rejections react significantly more negatively than with boys. This is seen in a decline in serotonin, dopamine and oxytocin with an increase in cortisol, which indicates emotional problems or stress. If a woman's emotions are affected, which is often caused by a hormonal change, and they fantasise about the ending of a relationship, it is alarming for them. Women's self-con-

fidence is based on the ability to maintain close relationships with others (ibid.), so despite initial resistance to their parents, with the aim of gradual independence, they still put high importance on the effect of how to behave, so that 'my peers will love me'.

That is why raising a girl in a way that she will be "charming" and "kind" is so much more dangerous. As Estes states (Estes, 2003: 46-47) »this early kindness-oriented upbringing of women leads them to trample on their intuition. It could be said that they are deliberately taught to become the prey of destructive forces in her psyche«, such as Bluebeard in the fairy tale of the same name (summarised from the tale of Bluebeard - in Estes, 2003: 54). With the onset of adolescence, »her young spirit marries a predator and becomes trapped or tamed in that period of life when she is supposed to develop« (ibid.).

Psychologically, this means that the predator complex has taken over in the girl, that her ego is temporarily or sometimes even in the longer term deprived of the power to develop further. Educating her to be a hard-working and good girl helps her not to trust her intuitive feelings, but to follow the complex. During this period, the girl identifies with the archetype of an "innocent" or "naive" girl lured into the unknown and wanting to follow her predator, often unaware that the predator is dangerous even though she often intuitively knows what she should do. One could say that a girl "must" go through this ordeal. The girl falls for promises of wealth, quick success, idleness, and eternal love as a source of admiration from her peers in terms of the "queen" archetype, but because of the wounds she inflicts, she ends up in need of a caregiver archetype.

The young woman (21-28)

This period represents a new world for the young girl, a new life with much to explore. (Estes, 2003: 415) It strengthens her in the direction of mastering her life at this stage. Awareness of the extreme aspects of her complexes calms her internally and enriches her with new insights. At the same time, it opens up new trials of mature partnerships that she has not been aware of so far. On the one hand, her unconscious male (animus) is formed on the basis of her experience with her father, i.e. on the basis of her paternal complex (founded on the father's archetype and all other experiences with men who represented the paternal character later). On the other hand, through the projection of her animus onto a real man with similar qualities, she learns the qualities of his unconscious masculinity. First lovers are usually the very opposites of the father, but a young woman has to go through several such processes of projecting her unconscious masculine traits onto a real man and becoming aware of the traits that are the

fruit of projection as opposed to those that are actually his traits. Through these relationships with different men and these insights, her unconscious male figure develops in some original form that is particular to this woman, different from her father, her mother's expectations, and her once-adolescent oppositions.

During this period, the inner conflict begins to be more pronounced between the demands of the non-integrated animus and feelings from her authentic Self. When a woman wants something, if her unconscious man (animus) is too strong or too aggressive, this can often be overwhelmed by what she has to do due to the strong male role of socialisation in the past. This period is otherwise intended for choosing the right partner with whom she will one day be able to start a family. From a social point of view, it is a period where a woman must find a partner and create a longer-term relationship that potentially leads to motherhood and conform, as a vital part of society. The problem arises under social pressure when a woman does not find a compatible partner, career and her own place to live during this period, resulting in psychological loneliness and isolation. Feelings of guilt over unfulfilled expectations arise. The archetypal guide of this period may be an innocent woman because she should have outgrown this period already and accepted it more easily if she has not yet succeeded in finding a compatible partner or a stable job or an apartment. Deriving from the archetypal innocence, the expectations would not be so high and one could be more satisfied with her limited progress than in the case she should have »known all of these things by now.«. The lover and explorer dominate in this period of trying to find the right path, as the woman explores what is calling her from within.

The role of her unconscious man can be constructive as it helps her embark on a heroic adventure, complete the work she has begun, stand up for herself, and fight for a suitable position at work. However, if this unconscious masculinity is too strong, the woman insensibly competes with her female and male rivals, pointlessly proving that she is right and acting coldly, as if she is achieving her goals regardless of the cost. Another problem arises if her unconscious man is insufficiently integrated into her consciousness, which is reflected, for instance, in women who wander aimlessly in a circle, do not stand up for themselves, enthusiastically embark on many projects, but do not finish any. The integration of the animus, or more simply, a good relationship with her unconscious man, is therefore crucial for every woman, and the choice of a current partner indicates the degree of a woman's connection to her unconscious man.

Maternity (28 - 35)

During this period, a woman learns motherhood, motherhood to herself and others (Estes, 2003: 415).

According to Rebula (2011: 42), "fertility is the ability of the mother to relate to herself and the world, the ability to accept, carry and help the world with all the good she wants to live. A woman in the full power of her body, mind, emotions experiences that she gives shelter to all the vulnerable and especially the unborn, both in herself and in others. She does this sometimes visibly, energetically, resolutely, in broad daylight, expressing her sunny nature, and sometimes silently, invisibly, in the shade, waiting and patiently watching. But first, she has to help to bring herself into the world. A child is just one of the possible paths of our fertile love." As Rebula said in one of her television interviews, "a woman experiences everything together and at once, mentally, physically, spiritually. A woman's experiences during childbirth, however, are basically an encounter with herself, realizing dimensions she had never felt before. It starts during pregnancy" (Rebula, *ibid.*).

When I listen to women, especially in their first but also in later pregnancies, they seem confused, lost in a world that dictates how every mother is expected to prepare for their baby. They get all sorts of guidance on what to buy, numerically and accurately, instructions on the course of labour and possible complications, and on breastfeeding and feeding the baby. But they hear very little or nothing at all about their psychological preparation for motherhood. How to comfort and encourage yourself and how to embrace your distress when you as a future mother don't know something? How to accept your helplessness in the process? How do you hope for a good outcome when you are bombarded with all sorts of complications and problems after birth? They hear very little about their sensual attunement to the being they carry beneath their heart. How important is the inner peace and joy that accompanies the arrival of a new being. How to calm fears when something surprises us in the process? How do I accept what is given to me with gratitude as a miracle given to me? How do I correct the mistakes that were made in my mother's relationship with me? Above all, women complain of being left alone and abandoned to themselves when the first enthusiasm for the baby wears off, when the visitors go away and the partner returns to work. When real life begins. Here they identify with the archetype of the caregiver, the mother, although they often act on the principle of the innocent child complex. They often lose touch with themselves when they need it most.

Estes (2003: 401-402) writes that to give birth mentally means to become

whole, which means that the psyche is no longer divided. Before the birth of a new life, a woman very likely thinks that in the underworld of her unconscious all of her parts (complexes and archetypes) and personalities are like a crowd of vagrants who occasionally cling to her life and then drift out of the psyche. The old wild Self and the inner man - that is, the animus, are being united, which brings inner peace. A woman realizes when giving birth in the underworld of her unconsciousness that everything that comes out of her is a part of her. The challenge of loving the unattractive aspects of ourselves requires courage. The child Self we are waiting for is formed during this wait. While time passes in the outer world in work and living, in the mother's inner world the baby develops and prepares for birth (*ibid.*).

Rebula (2011: 40) writes that femininity is carried by all women within them as a longing for happiness and harmony with themselves. »Too often, however, through raising up they are prevented from feeling themselves and their own desires as newborn girls. If we break the spontaneity of feeling, if we prevent a girl from following the demands of her own nature, she may lose confidence in her inner guide and stop hearing the voice of her inner Self« (*ibid.*).

Period of searching (35-42)

During this period, the woman seeks, learns motherhood to herself, and seeks for herself (Estes, 2003: 415). Marie Louise von Franz (1972: 175-177) draws attention to the importance of patience in a woman's thinking about what is good for her and what is not. We should pay special attention to many psychological details that mean different things, so they need to be clarified. In a relationship, this can go on and on. It is not good to live in the mud; it is necessary to persevere and fight. As the author states, sentences like "just when my family needed me the most"... and this inner urge to do what I "have to do" can kill us (*ibid.*).

A woman often has this regressive inertia within her, which always pulls her back to do things in a way that hurt the least. There is always a conflict between what requires a woman's supernatural powers in order to change things for the better and a desire to do things in the old-fashioned way. Women can live like plants for ten, twenty years, without any positive or negative dramas in their lives. They just exist. It is a typical form of the female unconscious and means a descent into inertia, following a normal daily plan. This is female conservatism, there is no conflict, but there is no life (von Franz, 1972: 175-176).

The female heroine (the archetype of the heroine) may not always be curious to explore because it would lead her to her doom, but she must trust her instincts. As von Franz writes: "People glow next to a woman who is in the right relati-

onship with herself, because then, as a positive mother, she is a goddess who ensures that corn grows well. But if her relationship with her inner Self is wrong, she is more like Hecate, the goddess of death, and sheds the glow of death on her surroundings. Kids sometimes look gorgeous and bloom in homes where mom yells at them that she wants everyone to be in hell! Why? Because in her own way she is in the Tao. Her positive instinct supports children with something positive and vital that gives them security, even if she tells them that they are the devil's spawn and terrible children" (von Franz, 1972: 181).

As already described in the views of contemporary Jungian authors above, the woman, like the man, first identifies with the mother as the primary object. Liberation from the maternal complex leads first through the paternal complex, but unlike male development does not stop there. For a healthy relationship female development must return to the original object, the mother, and accept it and identify with it. The path of the female heroine also differs from the path of the male hero in that the woman on her path first wants to identify with the man when her paternal complex, in conjunction with the animus, is strongest. That is when she strives to be successful in the male world, in a masculine way. She feels honoured when she receives a compliment for thinking like a man (her father) and only when she achieves this does she realize that, other than the subordinate role played by her mother, she does not know what it means to be a woman (Murdock, 1990). Therefore, it is crucial for every woman to return to their feminine energy after initiation into the male world. She finds the feelings in herself that femininity brings, recognises and accepts them, and last but not least, she finds those that bring her a positive attitude towards femininity in herself.

Clarissa Pinkola Estes (2003: 415) continues with other periods of a woman's life, which we will not elaborate on in this article, because our clinical case, which is presented below, refers to this last period, but each triggers its own processes and initiations. According to the poetic language of Pinkola Estes, the age between 42 and 49 is the period of an early old woman when symbolically she manages to find a distant camp and thus gives others courage. We can speak of hard-earned wisdom that she can share in connection with other women. In the next period 49-56 she encounters the underworld, i.e. the unconscious. She learns new words in the language of the unconscious and rituals, which symbolically guide women through learning about their dream world, art or other unconscious contents. Between the ages of 56-63, a woman finds herself in a period of choosing her world and the work that still needs to be done. Between the ages of 63-70, a woman usually becomes a guardian, symbolically protecting her acquired knowledge and wisdom, trying to meld it or otherwise

understand everything she has learned so far. The period between 70-77 years is devoted to rejuvenation and spells. Between the ages of 77-84, a woman finds herself among beings of fog, so spirituality and various states of consciousness are no longer foreign to her and she finds greatness in small things. In the period 84-91 years, a woman is in the age of weaving the golden thread of her essence in understanding the fabric of life, which in a psychological sense would mean that she lives and works in her essence, connected to her self. 91-98 marks a period of the etheric, the supernatural, and its goal is to say less and be more. In the period between 98-105 years of age, a woman finds herself in a period of lungs, breathing, and from that year on, a period of timelessness ensues.

Case of Emma

In order to illustrate the difficult functioning of the archetypal woman, I will present the case of a woman at the age of 42, in whom the internal struggle between what she should do and be and what she wishes or wants is specifically expressed in the observed period and could represent a typical example of today's woman's distress in her longing for self-realization. I will call her Emma.

Her early childhood in a family of three was often devoted to learning "diligence" and "obedience" and conforming to the society in which the family lived. Her retreats into the world of imagination kept her alive and she lived her queen's archetype in a parallel fantasy world where she was able to identify a clear vision of what she wants and how she will achieve it, as opposed to strong parenting principles, especially from her mother, about what she should do as a woman. Her mother devoted her entire life to her children, raising and caring for them, and she seemed to expect the same from her children. She brought a traumatic experience of marriage infidelity with her through several generations. Emma's father was often absent through work, but present enough to express his views about upbringing in a similar direction as her mother, but in his own way. But the exclusive identification of the mother with the archetype of the mother became more and more of a problem for him over time, so he looked for a woman with other predominant archetypes (e.g. lovers, queens, explorers) in an extramarital relationship. This strongly influenced the dynamics of the family and consequently, through a longer process, the family fell apart.

In her second period of female development, Emma was able to satisfy some of her needs with a parallel world of imagination, which protected her from the negative maternal complex she felt most during the long period of parental separation. Over time she became increasingly attached to her father and his aspect of femininity (his anima) that seemed more free, less automatic, and

more sensual. The mother felt her daughter's attachment to her father, and unconsciously equated her with his anima, the woman he chose as his partner in an extramarital relationship and consequently often blamed her for her own (mother's) problems, as if in an identification with an archetype, e.g. "Lovers," she represented all the similar women of this world. However, her mother did not have this archetype expressed in her psyche or it was in such a negative complex that she was afraid of it although wanting to belong to it at the same time.

Towards the end of this period Emma became attached to a man who, with his energy, resembled her father, carrying the anima "Great Mother" and "Lover", which were also incompatible in his psyche. In the hope of an idyllic relationship with an ideal man, she escaped from the games between her father and mother, to a very dangerous relationship with a married man, confirming her mother's fears that her daughter would be "that kind of woman" with her daughter as the aggressor, even though her daughter was actually the victim. For many years, Emma did not understand her mother's dislike and misunderstanding in the direction of complaining about social expectations. A dangerous male predator, however, wounded her psyche in its depths so that she would not recover for years. After several failed attempts "with friendly guys from the area" as Storch (2010) calls them, she managed to create her own family with a socially and mentally compatible man.

Like her mother, Emma also identified strongly with her maternal complex, although with the birth of her first child she was extremely afraid of this role, as her mother's exclusive identification with the role of mother was at this time still in her shadow. The archetypal mother positively helped regulate her desires and needs as she brought up her two children. Her partner helped her according to the principle of social expectations, but was otherwise completely inaccessible emotionally. Through motherhood, Emma also seems to have learned motherhood to herself, with feelings of acceptance even to those contents that she did not receive from her mother. As the two children grew up, the archetypes of "queen", "lover" and "explorer" reawakened in her, reviving her longings for feelings of femininity, her own needs and desires, but she could not fulfill them with her existing partner, because he was also a slave to the principles of what is expected of him as a man, more than what his desires or wishes were, which included his emotional introversion and inaccessibility. Her individuation was triggered by the separation from this partner and renewing the relationship with the previous man, with whom she started a new family after his and her divorce.

The pain of the current stage of her development is precisely in the distress between what is expected of her based on her maternal complex and what

she now wants and needs as an individualised woman. A strong archetypal need developed in her to live out all the other archetypes of "explorer", "lover", "wild woman" and "queen", which she was not ready to give up. She is divided, however, mainly in her unconscious man, who has not changed enough over several generations but through different techniques of reviving her femininity she started to live her own Self again.

Conclusion

In conclusion, I would summarise the essential reasons for the difficult navigation between the expectations of society, the expectations of introjects, and the inner needs of a woman's self-essence, and try to suggest possible solutions. Although some archetypes can be expressed equally intensely in women and men, the reason why I decided to focus on women in this article stems from what I believe is a different perception of the principle of what is expected between the two sexes. A woman is more focused on the reactions of the environment in relation to her functioning, due to her different brain orientation. Her maternal role also requires a high level of empathy and understanding of her child's emotional states. The need for empathy in her relationships is also evident in women who are not biologically mothers, but who have developed their archetype as mothers in their profession or other life interests.

The perception of the principle of need differs between men and women. Despite the fact that the parental introject in the sense of Freud's concept of superego or social expectations can also develop very intensively in Jung's persona through upbringing, the expectations of the environment (initially mainly parents) develop differently in women. It seems that a man can focus more objectively on a certain activity and turn off the reactions of his surroundings, often also his own parental introjects, while a woman is limited by the need to respond to others. In the text I describe the difficult formation of the animus due to different socio-cultural influences through different generations in a woman and the anima in her father and later in her partner. Both have an extremely strong influence on a woman's sense of what is expected of her and it is so much harder for her to explore what she really wants, let alone fight for it and live it. Therefore, the challenge for a woman is above all to find this primal contact with herself, with what she, as an individualised woman, really wants. I cannot get rid of the feeling, especially among generations over 35, that a woman pays dearly for her equality in society, because she always unconsciously wants to justify it, to earn it. Therefore, I find the key questions to be as follows: to what extent is an individual woman able to influence her

introjects and consequently the social conception of femininity (not in men, but in women themselves), and how much time, inner strength and perseverance does it take for this, in addition to all the existing socially expected tasks, to make the self-realization of femininity seem natural to women?

When I work with successful business women, positive competitiveness, exceptional productivity, efficiency and reliability spring from them. But their connection to themselves is on shaky ground. Let me stress again, this is not a criticism of successful business-women because they act in the predominantly male (mental, logic, efficiency and goal oriented) environment but when they act like men in a masculine way and thus lose their essence, their balance. The aim of this article is therefore to illuminate the freedom they can find if they can recognise the different energies within themselves and direct them towards the right goals, meaning more embracing the psychological equilibrium gained by respecting her own femininity and living it in the business world. With the masculine energy of their animus, a woman can help herself to success in society, to completed business in the business world or to diplomas, but this is not her original and fundamental energy on which she should build her self-awareness and, above all, her authenticity and originality. Such a woman in business seldom retains her femininity because she doesn't perceive herself for who she is, she doesn't see herself as credible, as she would if she was to act in her originally feminine psychic energy emanating from her Self. She doesn't trust her femininity because it didn't lead her mother to the success that her father gained. Such a woman is lost in a foreign world, burnt out. She often does not recognise her femininity and this is where neurosis lies. When asked in therapy what she feels, the answer is often grave silence. If a woman wants to build on the strong foundations of her own creative inner strength, it is crucial that she airs her relationship with femininity and begins to trust it. Only in this way can she find contact with her authenticity and uniqueness and live a healthy and supportive relationship with herself, with her wild, natural femininity. This contact is crucial for identifying the introjects of complexes and their effects on a woman's functioning as opposed to her own essence.

According to Estes (2003: 175), we all feel a longing for our true, wild nature. "The most important thing is to persevere and maintain creativity, solitude, time to be and work, because wild nature endures" (Estes, 2003: 177). "If we manage to stifle all the longing of the wild creature by trying to remain pleasant, dignified, polite and capable ladies, we will cut the bond with the wild woman in the psyche. Instead of vital, we will get a decent woman without claws, polite, well-behaved, nervous woman who longs to be good and kind. No, it is better to be what you are" (Estes, 2003: 171). Acting on the principle of social

expectations has its aim of facilitating functioning in society, but the essence is that primordial inner functioning of a woman, because she knows that it is so right, because it best reflects what she is and her life mission in this world.

So how does a woman get in touch with her inner guide - the archetype of the Self that knows where her path leads? Through meditation, walks in the woods, art - music, painting, painting from various natural, earthy materials, dancing (not with aerobics or running, but with rhythmic or expressive dance) women constantly seek and maintain contact with that untamed, wild, primordial part in them, but they live in a concrete everyday life where they control these impulses. There is no solution for this in the outside world, but only inside when she faces her pain and listens to what it has come to tell her. Often this means waiting and trusting and letting things happen on their own. Women need cycles of rest, contemplation, passivity, even depression. Unlike Campbell's "hero of a thousand faces" (2004), who struggles with various objectively "externally" experienced "dragons" on his individual path, the challenge of a woman with both developed and overpowered animus is passivity, self-centeredness, introversion and genuine feeling about who or what she is and leaving the transcendent function of the psyche to do what it has to do and accept it.

Uvod

Ženska v sodobnem svetu, bolj kot kdaj koli prej, zavzema enakopraven položaj v družbi in bolj aktivno vpliva na svojo sedanost in prihodnost. Temu dejstvu navkljub pa moja psihoterapevtska praksa kaže na to, da je občutek svobode pri ženski danes močno ohromljen. Zdi se, kot da ji je več možnosti in enakopravnejši položaj okril njeno svobodo odločanja v vsakodnevnem življenju. Vse bolj je razcepljena med različnimi občutki krivde, ki izhajajo iz njenih tradicionalnih vrednot, trenutnih potreb v družbi in njenih izvornih potreb ter želja. Gre za občutek ujetosti njenih arhetipskih pričakovanj, družbenega ideala »uspešne ženske« in njenih čutenj, ki izhajajo iz njenega izvornega bistva (sebstva), a so pogosto tako potlačena, da jih na površje priplavi šele resnejša izgorelost in bolezen. S problematiko tegob individuacije, ki jo obravnavam v članku, se na svoji poti nedvomno pogosto srečuje tudi moški, a prav zaradi določenih specifik, ki jih sproti izpostavljam, v besedilu poudarjam ženski vidik. Članek z vidika jungovske analitične psihologije pojasnjuje, zakaj do tega prihaja in kakšne so možne poti iz tega položaja.

Arhetipi in kompleksi

C. G. Jung, švicarski psihiater in utemeljitelj analitične psihologije, je takratno pretežno freudov(sk)o pojmovanje nezavednega v smislu potlačenih želja podrobneje opredelil kot zgolj del individualnega nezavednega. K individualnemu nezavednemu je dodal še vsebine, ki so tik pred tem, da postanejo zavestne in vsebine, ki nikoli ne bodo postale del zavesti. V ta del spadajo predvsem naši osebni individualni kompleksi, ki so po Jungu nekaj pozitivnega, nekaj, kar našo psihično energijo spodbuja k delovanju, kajti brez njih bi se naše psihično delovanje ustavilo. Pod nivojem osebnega nezavednega pa se v naši psihi nahaja področje kolektivnega nezavednega, ki nam je vsem skupno in postane del naše psihe že z našim rojstvom. To je območje arhetipov². To so inherentni deli psihe in vzorci, po katerih delujemo kot predstavniki človeške vrste. Gre za psihosomatske koncepte, ki povezujejo telo, psiho, instinkte in podobe.

Dokazljivi in prepoznavni pa so izključno skozi svoje manifestacije našega vedenja, posebno tistega, ki je osredotočeno na temeljne univerzalne izkušnje v življenju – rojstvo, poroka, materinstvo, smrt in ločitev. Te univerzalne podobe so temelj našega pojmovanja sveta in so skupne vsemu človeštvu ter so v osnovi nevtralne, imajo pa svoj pozitivni in svoj negativni pol. Ker so del kolektivnega nezavednega, lahko njihov obstoj prepoznavamo zgolj skozi njihovo delovanje. Skozi življenje posameznika pa se okrog jedra vsakega arhetipa³ kot sloji čebule

- 2 Arhetipi so po definiciji dejavniki in motivi, ki uravnavajo psihične elemente v določene podobe, ki so označene kot arhetipske, ampak na način, da jih lahko prepoznamo le skozi učinke, ki jih proizvajajo (Jung, 1968b: 151-181). Jacobijeva zbira več različnih Jungovih definicij arhetipa, a nadaljuje, da kot a priori pogojevalni dejavniki predstavljajo posebno psihološko instanco biološkega »vzorca obnašanja«, ki vsem stvarjem daje njihove specifične kvalitete in se tako kot biološke predstave lahko menjajo tudi arhetipi. »Kot ima arhetip en aspekt usmerjen navzgor proti podobam in idejam in drugega navzdol proti naravnim, biološkim procesom – instinktom« (Jacobi, 1959: 39). Jacobijeva (prav tam) nadalje navaja več primerov K. C. Schneiderjevih in Portmanovih razlag, da določeni arhetipi delujejo tudi v živalih (Jacobi, 1959: 39), kar pojasnjuje povezavo s hormonskimi spremembami v naših možganih.
- 3 Strukturo arhetipa povzemam po Neumannu (1955: 3-4), ki v svojem delu o arhetipu Velike matere razlaga, da moramo razlikovati njegove emocionalno-dinamske komponente, njihov simbolizem, njihove materialne komponente in njihovo strukturo. Dinamika učinka arhetipa se manifestira v energetske procesih znotraj psihe, ki se dogajajo na zavedni in nezavedni ravni, npr. skozi pozitivna in negativna čustva, v fascinacijah in projekcijah in tesnobi, maničnih in depresivnih stanjih in v občutkih, da je ego premagan – razpoloženja (prav tam), kar imenujemo kot delovanje kompleksov, osnovanih na določenem arhetipu. »Simbolizem arhetipa je njihova manifestacija v specifičnih psihičnih podobah, ki jih zavest dojema in so različni za vsak arhetip. Prav tako so različni aspekti arhetipa manifestirani v različnih podobah. Materialna komponenta arhetipa pomeni pomenska vsebina, ki jo razume zavest, ko rečemo, da je asimilirana, mislimo materialno komponento. Struktura arhetipa je kompleksna mreža psihične organizacije, ki vključuje dinamiko, simboliko in vsebinski pomen - in katere center in neizpodbitni združevalec je arhetip sam. Arhetip se v glavnem manifestira skozi dejstvo, da določa človeško obnašanje nezavedno, a v skladu z zakoni in neodvisno od izkušenj posameznika. Ta dinamična komponenta nezavednega ima prepričljiv značaj za posameznika, s katerim upravlja in ga vedno spremlja močna čustvena komponenta« (prav tam).

lepijo pozitivne in negativne izkušnje, ki na koncu tvorijo našo osebno izkušnjo z določenim arhetipom, ki jo imenujemo kompleks. Pripadajo strukturi človeške psihe in jih je moč opaziti v odnosu do psihičnega življenja (Jung, 1968: 3-53) preko simbolov, ki jih tvori transcendentna funkcija naše psihe v nezavednem in pa v delovanju naših avtonomnih kompleksov. Na primer, zaradi delovanja najbolj temeljnega izmed arhetipov - arhetipa Velike matere, se nas vseh tema materinstva bolj dotakne kot katerakoli druga tema. V nas se ob aktivaciji tega arhetipa nekaj sproži, nekaj občutimo. Kako konkretno pa bomo ta arhetip doživeli, pa je odvisno od naše izkušnje s tem arhetipom. Če nas je mati ob rojstvu zapustila in smo živeli z nadomestno materjo, v rejništvu ali zgolj z očetom, se bo v nas izoblikoval negativni materinski kompleks, saj bo tema matere skozi naše življenje jemala veliko naše življenjske energije. Če pa je bila naša mati skrbna in nas je vzgajala ljubeče, pa se bo ta naš materinski kompleks oblikoval v pozitivni materinski kompleks. Posledično bo ta naš materinski kompleks vplival na naš odnos do lastnih otrok, odnos do svojih podrejenih in nadrejenih v službi in podobno. V jungovski psihoterapiji je arhetip Velike matere pomemben predvsem v primeru, ko nekdo ne odraža ob svoji biološki materi in se v svojem razvoju lahko naslanja na svojo arhetipsko Veliko mater, ki vedno deluje in pomaga izravnati primanjkljaj zaradi odsotnosti biološke matere. Podobno na primer arhetip poroke ljudje močno občutimo, ne glede na to, ali smo poročeni ali ne, ali smo kdaj bili ali bomo. Na podlagi izkušnje, ki smo jo imeli ali jo imamo z arhetipom poroke, pa se v nas izoblikuje naš kompleks. Kompleksi so torej po Jungu avtonomni, a zaradi travmatične izkušnje odcepljeni deli psihe z arhetipskim jedrom v osnovi in obarvani z različnimi čustvenimi naboji, zato jih omejeno prepoznavamo običajno šele po njihovem delovanju. Ravno iz razloga, ker so odcepljeni, delujejo kot samostojne celote in ego nad njimi nima nadzora. Kompleksi po Jungu niso nekaj negativnega, temveč nasprotno, silijo nas v delovanje, saj bi se brez njih naša aktivnost ustavila, zato so ključni za razvoj naše psihe. Kadar na svojih kompleksih ne delujemo, se naša psihična energija zaradi mehanizmov potlačitve kopiči v nezavednem in posledično je zavesten ego ohromljen v svojem delovanju (npr. depresija, apatičnost, pasivnost). Cilj psihoterapevtskega procesa je torej luščenje slojev energije v nezavednem in vračanje te energije nazaj egu.

Med temeljne arhetipe v jungovski psihoterapiji uvrščamo predvsem sebstvo (angl. *Self*⁴), ego, animo in animus, persono in senco. Psiha vsakega človeka v svojem kolektivnem nezavednem zajema večje število različnih arhetipov,

4 Self se v različnih analitičnih pristopih različno pojmuje, zato v nadaljevanju navajam jungovsko pojmovanje sebstva.

ki pa se bolj ali manj intenzivno konstalirajo v določene komplekse ob določenih psihičnih okoliščinah. Če vzamemo arhetip poroke, je sam po sebi nevtralen, kot je prikazano zgoraj, a kadar človek doživi negativno izkušnjo, kot na primer, da se je moj/a partner/ka tik pred poroko premislil/a, se v trenutku, ko nekdo omeni poroko ali ko zaznam vonj, ki ga je imel/a partner/ka, s katero/katerim naj bi se poročil/a, vzbudi popolnoma enak občutek kot takrat, ko se mi je to dejansko zgodilo. Vonj ali omemba poroke povzroči konstaliranje kompleksa, zaradi katerega skozi regresijo padem nazaj v enako čustveno stanje kot takrat v preteklosti in postanem enako občutljiv, ranljiv, travmiran. Takrat nadzor nad osebnostjo prevzame kompleks, ki je v osnovi nezaveden in zato v danem trenutku neobvladljiv.

Temeljne komplekse si bomo pogledali nekoliko podrobneje. Sebstvo je po Jungu center in hkrati celota vseh psihičnih procesov. Ego je center in hkrati celota vseh psihičnih procesov, ki se jih posameznik zaveda. Persona je funkcijski kompleks, ki je namenjen našemu predstavljanju družbi in senca je skupek vseh tistih lastnosti v človeški psihi, ki jih ne zmoremo in ne želimo sprejeti v sebi, a jih poznajo vsi okrog nas.

Konceptoma anime in animusa bom z namenom boljšega dojetja smisla mojega besedila posvetila nekoliko več pozornosti. Anima je celota vseh ženskih lastnosti v moški psihi in animus je vsota moških lastnosti v ženski psihi⁵. Navedena koncepta, ki govorita o spolni identiteti nasprotnega spola v nas, sta pri mnogih sodobnejših avtorjih kritično napadena kot zgolj teoretična koncepta, s katerima si analitiki v praksi nimajo kaj pomagati, zato sta pogosto preoblikovana zaradi njune konceptualne omejenosti. Na primer Kastova (1986) predlaga uvedbo obeh pojmov v obeh spolih, Samuels (1989) se čuti osramočenega zaradi Jungovega esencializma, saj naj bi nas Jung spodbujal v smeri kontraseksualnosti. Colman (1996) za razliko od njiju koncept anime povezuje z Ojdipovim kompleksom⁶, Halberstadt-Freud (1998) pa poudarja razliko med moškimi

in ženskami pri obračanju na spolni objekt, ki je pri ženski drugega spola kot primarni objekt ljubezni, pri moškem pa gre za vrnitev na spol prvotnega objektnega odnosa matere⁷. Z upoštevanjem zgodovinskega in družbenega konteksta Jungove misli, pa je za to besedilo ključno omeniti njegovo spogledovanje z vzhodnjaško filozofijo Taa in konceptov energij jin in jang, ki bi ju za razliko od sodobnejših različic spolnih identitet v smislu 'gender' morda lažje praktično sprejeli v smislu povezave z biološko konceptualizacijo spola v smislu 'sex'. Ta distinkcija je po mojem osebnem mnenju ključna za sprejemanje neenakosti (ki se v sodobnem pojmovanju spola pogosto zamegljuje) med spoloma v pozitivnem smislu in bistvu sprejemanja in prepletanja obeh energij v obeh spolih ter iskanja ravnotežja in v psihoterapiji oziroma analizi pomembno pripomore k iskanju ravnotežja znotraj analizanta.

Z biološkega vidika večina našega delovanja izvira iz delovanja možganov, ki pomagajo usmerjati naš način razmišljanja, čutenja, čustvovanja in intuitivnih namigov pri našem družabnem, spolnem, agresivnem ali vzgojnem vedenju. Izhajajoč iz drugačnega ustroja in delovanja ženskih možganov za razliko od moških možganov, se pod vplivom določenih živčnih prenašalcev, ki sprožajo delovanje ženskih hormonov, ženska na svoje okolje odziva drugače kot moški. Nekateri deli možganov se že mesečno spremenijo za tudi do 25% (Brizendine, 2017: 15).

Hormonsko delovanje v možganih, ki botruje različnim mesečnim razpoloženjem žensk, bi razdelili na tri hormone. Estrogen spodbuja močno žensko, ki ima vse pod nadzorom, je neobrzdana, včasih strogo poslovna, včasih agresivna zapeljivka, prijateljica hormonov, ki sprožajo ugodje (Brizendine, 2017: 15), kar bi v jungovski terminologiji povezala s pozitivnim arhetipom kraljice. Progesteron pa spominja na njeno močno sestro, ki se drži v ozadju, se pojavi občasno in je včasih kot nevihtni oblak, ki učinke estrogena obrne na glavo, drugič pa deluje kot blažilo (Brizendine, prav tam), kar bi lahko povezovali z negativnim arhetipom kraljice. Testosteron pa nas spominja na hitrega, nepopustljivega, zbranega, neobrzanega moškega, prepričljivega zapeljivca, agresivnega, brezčutnega, ki nima časa za ljubkovanje (Brizendine, 2017: 3), zato bi ga v jungovskem smislu lahko enačili z animusom.

Delovanje arhetipov ali podrobneje kompleksov v ženski psihi povzroča

5 Po Jungovi podrobnejši definiciji v Aionu (Jung 2010: 23) se njuna dvojnost sestoji iz treh elementov, prispevka ženskosti moškemu in prispevka moškosti ženski, zatem iz izkušnje, ki jo ima moški o ženski in obratno, ter slednjič iz arhetipske ženske in moške podobe. Prvi element je mogoče integrirati s procesom ozaveščanja osebnosti, drugega ne.

6 Uspešna rešitev Ojdipovega kompleksa je odvisna od sprostitev anime iz njegovih vezi. Tako se lahko uresniči njegova funkcija mostu do nezavednega. Medtem ko se otrok navezuje na osebe istega in nasprotnega spola, je za uspešno reševanje kompleksa potrebna pozitivna identifikacija z osebno istega spola. Le tako lahko prepozna, da ima lahko predstavo o nasprotnem spolu, a ima neposredne izkušnje le z lastnim spolom. Po drugi strani pa prispevek animusa bistveno prispeva k Ojdipovem položaju, saj starš nasprotnega spola pooseblja arhetip nasprotnega spola in se od njega razlikuje. Zmožnost tega razlikovanja je ključnega pomena za individuacijo. Na vrhuncu Ojdipskega kompleksa se starševske kontraseksualne podobe zlijejo in to ustvari kompleks, saj je intenzivno hrepenenje po združitvi z Ojdipskim – ljubljenim staršem posledica fascinantne moči kontrasta – spolni arhetip, s katerim se identificirajo. Če se animus lahko loči od starševskih podob, je ta očarljiva arhetipska moč ravno tisti element, ki bo kasneje spodbudil hrepenenje po spolni zvezi, hrepenenje, ki otroka potegne iz očarljivega kroga staršev do odnosov z odraslimi (Colman 1996).

7 Kot navaja Halberstadt-Freud (1998) »osrednje mesto njene matere v ženskem življenju pomeni, da se rodi in še naprej živi z zapuščino homoerotske vezi. Dejstvo, da je prvi ljubezenski objekt istega spola in se z njim identificira, ustvarja v deklici dvojno zvestobo. Zaradi teh dejavnikov je njena individuacija kot osebe in njena spolnost, čeprav ne spolna identiteta, bolj konfliktna kot pri dečkih. Vsak korak deklacije po definiciji vodi k ponovni identifikaciji z materjo, ki spodbuja tudi regresivne težnje. Fant se loči od matere, da bi se poistovetil z očetom, toda za deklico so njeni objekti ljubezni, separacije in identifikacije enaki. Ženske se na svoj željeni moški objekt obrnejo, ne namesto, ampak poleg svojega prvega ljubezenskega objekta, ki ga je predstavljala mati (Halberstadt-Freud, 1998).

konstanten notranji boj med bolj ali manj močno konstaliranimi kompleksi v psihi ter njenim bistvom, ki izhaja iz arhetipa sebstva⁸, kadar zmore začutiti stik z njim. Ravno zato je pri pojmovanju samouresničevanja po mojem mnenju ključno razlikovati med uzaveščenjem določenega delovanja kompleksa v primeru uresničene oz. individuirane osebnosti, običajno s pomočjo psiho-terapije in osebnostjo, ki se še nahaja na tej poti raziskovanja svojih notranjih vzgibov delovanja do svoje uresničitve. Nenazadnje pa je pomembno tudi, kako na naše psihične procese deluje biološko in genetsko določeno delovanje možganov (Ajdišek, 2019).

V procesu spoznavanja sebe namreč pogosto ugotovimo, da smo si k nečemu prizadevali zato, da bi nekomu nekaj dokazali. V jungovskem žargonu bi temu rekli, da smo delovali pod vplivom inflacije svojega ega ali delovanja določenega kompleksa. Na primer, ko ženska čuti nujno, da mora v svojem poslovnem okolju doseči najboljši rezultat med sodelavci v kolektivu, gre lahko za posledico okrepljenega delovanja kompleksa animusa, ki pomeni prekomerno izražanje nezavednih moških lastnosti v ženski. Ali pa ženska čuti notranji klic, potrebo, da je ustvarjalno uresničena, kar posledično vodi do najboljšega rezultata med sodelavci.

Zato je v procesu poti k individuaciji⁹, ki se pri Jungovem pojmovanju razvoja osebnosti zgodi šele v drugi polovici življenja, ključno preseči z vidika višje zavesti sebstva omejene interese in stališča ega in slediti izvornim psihičnim potrebam, ki jih vodi sebstvo. Ne gre za narcisistično postavljanje sebe nad druge, pač pa nasprotno, sebe umestiti v nek globalni smisel, ki je običajno človeštvu podporen. Kajti šele ko je človek na nekem področju individuiran, lahko uspešno krmari med trenutnimi vzgibi in zadovoljitvami trenutnih potreb in želja ter njegovim življenjskim poslanstvom, napredkom in razvojem, ki se dogajajo skozi ozaveščanje delovanja njegovih kompleksov. Takrat si človek prizadeva k uresničitvi določenega interesa ali želje, a je močan energetski naboj kompleksa že oluščen in vrnjen egu, zato tega svojega notranjega poslanstva ne uresničuje z ihto oz. za vsako ceno, pač pa z nekim notranjim zavedanjem in sprejemanjem okoliščin, ki mu ali pri tem pomagajo ali pa ga od tega odvrčajo. Skladno z navedenim se bom v članku naslanjala tudi na oba principa družbene potrebe, ki jo čutimo v sebi skozi kolektivni kompleks (na primer, Slovenci smo pridni, zato moram tudi sama ohranjati svojo pridnost) ali individualni kompleks (npr. zaradi močnega očetovega introjekta oz. očetovskega kompleksa, da kdor je

8 Sebstvo (ali angl. Self) ima tudi neke vrste psihični potencial in hkrati nastopa kot avtoriteta drugim strukturnim delom psihe (Jung, 1968f: 222-265 in 1968e: 23-35).

9 Po Jungu (Jung, 1968c:275-289 in 1968d: 348-354) je individuacija proces, v katerem človek postane enota, skozi konflikt med zavestjo in nezavednim.

priden, pa je nekaj vreden) in na drugi strani želje oz. individuirane psihične potrebe ter označila, kjer se pomen od tega distancira.

Skozi življenjska obdobja ženske se v ciklih pojavljajo in zamegljujejo določeni arhetipi, ki jih je v kolektivnem nezavednem vsakega človeka bogato mnoštvo, a čeprav so prisotni pri vsakomur, delujejo na nas različno glede na izkušnje z določenim arhetipom, imenovane kompleks. Zato v članku uporabljam oba termina, arhetip in kompleks, skladno z dotičnim kontekstom, v katerem ga navajam. Kadar gre za splošen pojem, ki je izražen v vsakem izmed nas, uporabljam koncept arhetipa, kadar želim poudariti individualno izoblikovanje izkušnje s tem arhetipom, pa govorim o kompleksu.

Samouresničevanje ženske v različnih življenjskih obdobjih

Pri vsaki ženski se nekateri arhetipi izražajo močneje kot drugi. Tak primer je arhetip divje ženske in volkulje, ki ga z različnih zornih kotov obravnava priznana jungovka Clarissa Pinkola Estes. Tega arhetipa se bom skozi članek pogosto oklepala, ker najbolj celovito zajema razvoj ženske. Skozi njeno celotno delo se odraža arhetip divje ženske v smislu ženske, ki sledi svoji naravni poti na način, da je vseskozi tesno povezana z naravnimi cikli življenja in smrti ter se postavi zase ali za svoje, ko je potrebno. Predvsem v primerih, ko družbeni kontekst preveč posega v njeno naravno vlogo ali podobo. Zelo pomembno je pri tem poudariti, da pri divji ženski ne gre za podivjano žensko, torej žensko, ki je zaradi predolge oddaljenosti od svojega bistva izgubila svoje ravnotežje, a je prav tako močno prisotna v naši družbi in klinično uvrščena med pacientke s hujšo nevrozo ali psihozo. Določeni arhetipi pa so prisotni le v določenih življenjskih obdobjih, ko jih najbolj potrebujemo za določen tip iniciacije¹⁰ ali nek preboj ali za splošen proces individuacije, kot jih skozi različna življenjska

10 Iniciacija je proces, v katerem obrnemo hrbet naravnemu nagnjenju, da bi ostali nezavedni in se odločimo, da si bomo za vsako ceno – z mukami, naporom, vzdržljivostjo – prizadevali za zavestno združitev z globljim umom, z divjim sebstvom (Estes, 2003: 383). Na novo iniciirana ženska običajno odkrije, da njena podzemna ljubezen do divje narave pronica v zunanje življenje. Začne udeležati tu, kar se je naučila tam. A navzven živi povsem običajno: ljubi ljubimce, rojeva otroke, teka za njimi, za umetnostjo, za besedami, nosi hrano, slika, tke, bori se za to in ono, pokopava mrtve; opravlja vsakodnevne dolžnosti in tudi naloge na daljnem potovanju. Vendar je razdvojen, kajti to je čas, ko jo notranja ura prisili, da si nenadoma zaželi neba, ki bi bilo njeno, drevesa, da bi ga objela, skale, da bi prislonila lice obnjo. Pa vendar mora sodelovati v svetnem življenju. Tako se animus preobraža, da bo enakovreden partner dekletu in otroškemu sebstvu, ki se naposled združita in se vrtna k modri materi, ki zmore prenesti vse in pomaga s svojo modrostjo in bistrostjo...skupaj so in se ljubijo. Duša je preživela preizkus vzdržljivosti, a ženska preživi ta cikel vsakih sedem let (Estes, 2003: 421).

obdobja pri ženski obravnava druga jungovka Jean Shinoda Bolen¹¹. V članku se bom dotaknila poleg navedenih temeljnih in bolj izraženih arhetipov, ki jih preučujeta dve najbolj izvorni ženski jungovki, kot sta Marie Louise von Franz in Emma Jung, po drugi strani pa se bom poskušala dotikati tudi vidikov konstelacij arhetipov Velike matere, vladarice ali kraljice, raziskovalke, negovalke, ljubimke, močne ženske in nedolžne ženske skozi prizme Caroline Myss¹² in Maje Storch v posodobljenih različicah arhetipov in kompleksov v ženski.

Žensko življenje se pri nekaterih prvobitnih ljudstvih, ki jih povzema Estes (2002) deli na obdobja sedmih let, ki so po večini povezana s spreminjanjem moči njenega telesa. Vsako obdobje zajema niz izkušenj in učenja. »Dobro je, da ženska pozna zaporedna obdobja v telesnem, duhovnem, čustvenem in ustvarjalnem življenju, da jih lahko predvidi in se pripravi na tisto, ki sledi, na pokrajino instinktivne divje ženske, ki vedno ve.« Starost ženske in življenjsko obdobje, v katerem trenutno je, vsebujeta naloge, ki jih je treba izpeljati, in naravnosti, ki naj bi jih sprejela (cikli dopolnjevanja, staranja, umiranja in novega življenja) (Estes, 2002: 415).

Dojenčica (0-7)

Prvo obdobje, skozi katerega dojenčica spoznava svet, je namenjeno spoznavanju telesa in »podružbljanja«, a ohranjene domišljije (Estes, 2003: 415). Dojenčica prehaja od iniciacije rojstva skozi prvo dojemanje sveta preko prizme kompleksa sebstva v postopno izoblikovanje in krepitev njenega kompleksa ega. Izhajajoč iz predpostavke¹³, da se zavestni jaz začne formirati med tretjim in devetim mesecem po rojstvu otroka, ko se oddvoji od sebstva, bi lahko sklepali, da pred formiranjem sebstva pri dojenčici prevladujejo potrebe, ki se počasi z njenim razvojem zaznavajo tudi kot potrebe, želje oz. hotenja. Z vidika konstelacije drugih arhetipov bi v tem obdobju prevladoval arhetip matere¹⁴, ki se skozi reakcije objektnih odnosov zrcali tudi na občutkih dojenčice, in seveda

11 Shinoda Bolen v Babje boginje (2006) opisuje arhetipe v ženskah nad petdesetim: praktična in intelektualna Metida, mistična in duhovna Sofija, intuitivna in jasnovidna Hekata, meditativna Hestija, levjeglava Sehmet, uničevalna Kali-Ma, opolzka Baubo, vesela Uzume, sočutna Kujanjin, Devica Marija, uspešna feministka Artemida, strateginja Atena, žena Hera, mati Demetra, večno mlada Perzofona in lepa Afrodita.

12 Myssova (2013) odlično opisuje delovanje arhetipov pri ženskah v sodobni različici, kot na primer arhetip duhovne iskalk, fašionistke, intelektualke, kraljice/generalne, negovalke/skrbnice, odvetnice, športnice, ustvarjalke/umetnice, upornice in vizionarke (Myss, 2013).

13 Prof. Stefano Carta, predavanje Ljubljana, junij 2018

14 Več o tem v Jung, 1968a: 75-110.

arhetip otroka. Če gre za pozitivne izkušnje varne navezanosti (po Bowlbyju), arhetip matere v otroku vzbuja pozitivne občutke miru in potešenosti, čeprav se občasno pojavljajo frustracije v času lakote, mraza ali nelagodja glede čistosti. Prve izkušnje z mamo tako oblikujejo materinski kompleks dojenčice, ki je zaradi tesne povezanosti diade pogosto povsem zrcalna slika občutkov matere z otrokom (o tem obširneje pišeta Bowlby in Winnicott). V primeru negativnih izkušenj z mamo, njene odsotnosti ali nevarne, ambivalentne ali odtegujoče navezanosti, se na ta kompleks nalepijo negativne zgodnje izkušnje, ki jih ženska nosi s seboj skozi vse svoje življenje, še posebej pa se pokažejo v obdobju njenega lastnega materinstva, če do njega pride.

Pri zrcaljenju kompleksa matere se otrok odziva na notranji občutek matere. Kadar mati ob interakcijah s svojim otrokom skrb zanj občuti kot svojo obvezo, je to nekaj povsem drugega, kot kadar si želi skrbeti za svojega dojenčka oz. zanj hoče skrbeti. Posledično se v otroku nastajajoči ego oblikuje bolj v smislu lažnega jaza (false self po Winnicottu), ki mu manjka pristnosti in se razvija pretežno po principu, kaj se od njega pričakuje, dokler se pogosto prav zaradi pomanjkanja vsebine pristnega jaza preobrazi v zahteve, kaj otrok hoče¹⁵. Tudi po oblikovanju jaza pri čuječi in prisotni materi otrok na svoje okolje poskuša vplivati s izražanjem svojih hotenj. Kakšna pa so pričakovanja do njega, pa se počasi šele vzpostavlja skozi reakcije z njegovo okolico.

Arhetip otroka kot vse druge arhetipe lahko zaznavamo skozi njegovo pozitivno in negativno simboliko - nedolžnost, naivnost, čistost, odprte možnosti, nove priložnosti. V tem obdobju pa se ta arhetip izraža v prepletenih vzgibih otroka, ko nekaj hoče, po drugi strani pa je pogosta frustracija, če česa ne more. Ob robu delovanja teh arhetipov se že pri dojenčkih izražajo tudi številni drugi arhetipi, kot je na primer arhetip raziskovalca. Dojenčkova naloga v tem obdobju je med drugim tudi raziskovanje svojega okolja. Pri tem intenzivnost izražanja tega arhetipa v pozitivni ali negativni obliki lahko pomeni, da na primer ves čas raziskuje, pri tem pada, se udari in poskuša ponovno ali nasprotno, ne želi več poskušati, ker se je enkrat udaril. Bistvo je, da v primeru, če je arhetip v dojenčku prisoten, mu na neki psihološki ravni ne da miru, ne glede na to, ali raziskuje, ali ne, on mora (ali ne more v primeru negativne konstelacije kompleksa arhetipa raziskovalca) raziskovati.

Specifika dojenčice, za razliko od njenega vrstnika, je v tem smislu predvsem, da svoje delovanje, h kateremu jo nezavedno silijo arhetipske konstelacije različnih vrst, ves čas preverja na obrazih svojih bližnjih ali vrsto joka drugih dojenčkov. Če je obraz matere pozitiven, nadaljuje z dejavnostjo, ki jo

15 Tako sosledje občutkov pogosto vodi v narcisistično osebnostno motnjo.

želi početi, če pa je mamin obraz skremžen ali oče dvigne prst v smislu »ne smeš«, pa dojenčica glede na izkušnjo s sankcijami, vendar običajno hitreje kot fantje, hitro spremeni svojo dejavnost v tisto, kar se od nje pričakuje. Odsotnost izraza na obrazu bližnjega v interakciji dojenčice jo zmede. Znanstveno dokazane biološke razlike med spoloma so, da se že nekaj tednov, sploh pa mesecev po rojstvu, deklica bolj osredotoča na odzive obrazov ljudi, s katerimi vstopa v interakcijo, kot se to dogaja pri njenih fantovskih sovrstnikih. Tokokrogi ženskih možganov za sporazumevanje, intuicijo, čustveni spomin in obvladovanje jeze se že v obdobju zarodka neprestano razvijajo. Dojenčica ima tako več možganskih tokokrogov za sporazumevanje, razbiranje čustev, družbene odtenke in skrbnost ter sposobnost za uporabo obeh možganskih polovic (Brizendine, 2017: 19).

Deklica (7-14)

Podobno zanimanje deklice za izraznost naših obrazov in načinov komuniciranja z njo (npr. ton ali nianse napetosti v materinem glasu) se nadaljuje tudi skozi njen razvoj do adolescence. (Brizendine, 2017: 36). Prav učinkovitost odzivov na pripovedovanje deklice vpliva na občutek vrednosti njenega jaza. Majhna deklica se lahko hitreje uglasí na mater, se odzove na tolažbo, neha sitnariti in jokati, medtem ko fantek, ki ni tako odvisen od matrine empatije, tega ne zmore na enak način (Brizendine, 2017: 37).

Arhetip matere se pri deklici nadalje izraža skozi potrebo po igranju vloge matere, kot jo vidi sama. Deklica želi ali hoče delovati kot njena mama, ne glede na to, ali je mama v Winnicotovem žargonu »dovolj dobra« ali ne, kajti otroci imajo v tem obdobju potrebo po popravljanju izkušenj s starši. Arhetip otroka lahko skozi simboliko predstavlja vodenje arhetipa sebstva (sebstvo se v sanjah, na primer, odraža skozi simboliko otroka) ali pogosto tudi samoozdravljajočo funkcijo naše psihe. Nadalje pa se arhetip otroka lahko izraža skozi njeno vedenje, ko nečesa ne more, ali si želi »vlogo otroka« uporabiti za izgovor infantilnosti pri vedenju, ki je s strani staršev označeno kot nesprejemljivo. V tem obdobju je otroški svet animističen in simbolen, ko igračke – živali in predmeti – prevzemajo določene vloge, s katerimi deklica vstopa v kontakt. Tako deklica kompleks persone večkrat izraža v igri vlog. Deklice z velikim veseljem prevzemajo lastnosti živali ali nekih junakov ali junakinj iz igrice, ki jim pogosto služijo, da se izognejo ubogljivosti in ob tem doživljajo, kar res čutijo ali si želijo. Negativno sprejete lastnosti v družini se potisnejo v senco, ki se do adolescence

konstantno skrbno drži pod površjem. To je tudi obdobje, kjer je, navkljub konstelacijam številnih arhetipov, nekritična socializacija in prevzemanje načina življenja, ki je sprejemljiv v neki družini, v smislu kaj lahko in česa ne smem, najmočnejša.

Že v tem obdobju pa se lahko na deklico zgrnejo nalepke negativnih kompleksov v smislu izražanja kompleksa grdega račka (o tem piše Estes, 2003: 161-162). Deklica, ki v sebi čuti instinkt svoje divje, raziskovalne narave, bo svoje delovanje v tem dekliskem obdobju povsem pustila ujeti v princip konformnega vedenja, po katerem mora delovati, če želi v tem obdobju preživeti. Začne verjeti okolici, da je z njeno naravo nekaj narobe, da mora biti »pridna«, kar pomeni ustrezati pričakovanjem okolice. Tej okolici so intuitivne vsebine globlje narave povsem tuje, mistične, strašljive in predvsem nepragmatične. Kajti smisel današnje družbe je pragmatičnost in vsečnost.

Njeno sebstvo, predvsem njeni instinkti pa so v tem primeru zelo ranjeni in pogosto celo okvarjeni, zato se od tega obdobja dalje deklica le s težavo obrača in »posvetuje« s svojimi notranjimi instinkti, saj je bila zaradi njih prizadeta. Pogosto jih prav iz želje, da bi bila spodobna in ustrezna, utiša do te mere, da povsem izgubi tla pod nogami. Izgubi občutek zase in živi vlogo marionete, kar pomeni, da vse svoje notranje občutke prenese na svojega skrbnika (mamo ali očeta ali drugega skrbnika) in postane čustveno povsem odvisna od nje(ga). Iz tega se rodijo občutki dvoma vase, sramu in krivde za vse, kar se ali je ali bi se lahko zgodilo komurkoli iz njene okolice. Dobre volje je, kadar je dobre volje on(a), vesela je, kadar je vesel(a) on(a) in žalostna, kadar je žalosten(na) on(a), ker razume, da tako »mora« delovati, da preživi. Umik v svoj dejanski svet ji lahko pomaga le igra in njena domišljija, kajti tam je lahko, kakršna v resnici želi biti.

V tem obdobju deklica postopno prehaja skozi proces separacije od svojih staršev, po drugi strani pa se racionalni vidik razmišljanja v splošnem še prepleta z domišljajskim (Estes, 2003: 415). Obdobje separacije je daljše in služi psihološkemu osamosvajanju in postopnemu prevzemanju odgovornosti za svoje odločitve. Sočasno pa se v deklici sprožajo še številni občutki, v razponu od sovraštva do staršev in nuje po ločitvi od staršev, do občutkov krivde za ločitev in nedelovanje po načelu ubogljivosti, namesto tega, kar deklica občuti ali potrebuje. V tem času pa v deklíčino življenje prihaja tudi pomemben dodatni

vidik socializacije, ki jo predstavlja šola¹⁶.

Kot trdi Estes (2003: 162) »nekateri starši sanjarijo, da bo njihov otrok popoln in bo odseval njihova pričakovanja. Divjo deklico utegne doleteti, da bo morala nenehno prenašati starševske poskuse psihičnih operacij, saj jo bodo skušali preoblikovati in še huje, spremeniti zahteve njene duše. Čeprav si njena duša želi videti, kultura okoli nje zahteva, naj ne vidi. Čeprav njena duša želi govoriti svojo resnico, je utišana« (prav tam.)

V trenutkih šibkosti dekleta je ključno, da se ponovno poveže s svojim notranjim bistvom, sebstvom. To lahko dosežemo z meditacijo, z delom na sanjah, pri mladih dekletih pa najbolje z umetnostjo in ustvarjalnostjo. Po Estes (2003: 375) je ustvarjalnost »ženska nuja. Ko je ustvarjalnost ženske psihe na mrtvi točki, ženska čuti, da nima nobenih svežih zamisli, da je ne podžiga nič novega, da ni odkrila jedra stvari, je utišana. Ta naraven spanec dekleta uspava približno pri enajstem letu, ko dekleta prevzamejo ostra merila za primerjanje z drugimi. Njihove poprej jasne oči se zastrejo in navkljub gibanju pogosto trpijo zaradi smrtno nevarnega hladu. Ne odzivajo se na globlje dogajanje v sebi, spanje prekrije njihovo svetlooko, odzivno naravo.« V tem obdobju smo ženske najbolj dovzetne za plenilce naše duše. Plenilci naše duše so kompleksi, ki nas odvrčajo od naše smeri poti k sebi. So del našega psihološkega razvoja, kajti pogosto se ravno preko njih notranje krepimo in se bolj razvijamo v smeri, ki je prava za nas. A kadar so premočni, nam vzamejo preveč psihične energije, da bi jih zmogli ozaveščati in jim jemati energijo, da bi z njo krepili ego. V tem obdobju gre lahko na primer za občutek siromašnosti in s tem omejenosti, ki ga spremlja kompleks manjvrednosti, ki ju deklica prevzema v družini s povprečnimi dohodki od svojih staršev, ki so na primer nekoč v mladosti živeli v pomanjkanju. Zdaj slepo sledi družbenim omrežjem, da ostaja v stiku z ljudmi višjega stan-

¹⁶ Tu se še bolj, kot kdaj koli prej, deklica lahko počuti uspešna ali ne, kar je v pogosto veliki meri odvisno od njene tipološke strukture zavesti. Če se na primer deklica v šoli lažje izraža skozi umetnost, naša izobraževalna struktura pa jo sili, da do rezultatov prihaja na logičen mehanski in miselni način, lahko šolski princip, kaj ali kako nekaj izvaja, povsem zatire njen čustveni pristop k stvarim. Ta čustveni pristop bi bil bližje temu, kar ona želi, v redkih primerih v začetku tega obdobja, vsekakor pa pretežno ob koncu tega obdobja, ob nastopu pubertete pa tudi ve, kaj hoče. Če pa bi npr. pred ali med izvajanjem matematičnih enačb njena učiteljica v ozadju spustila glasbo, bi pri takem tipu deklice lahko dosegla povsem drugačen uspeh, da ne govorimo o njeni samopodobi. Če pa gre za miselni ali taktični tip deklice, potem se v tem obdobju v naši družbi lažje socializira zaradi večje usmerjenosti k racionalnosti in logiki ter oprijemljivim in dokazljivim vedam.

Z vidika konstelacije arhetipov v tem obdobju, se prvi tip čustvene deklice pogosto identificira z arhetipom »umetnice« ali »občutljivke«, ko se deklica vsaj nekoliko istoveti s svojim arhetipom in to pomeni, da vsaj prepozna svoje izvirne želje, tudi če gre za negativno konotacijo tega arhetipa v družbi in deluje po principu ustreznega vedenja, da v tej družbi preživi. Intuitivni tip deklice se podobno kot čustveni tip v trenutni družbi še vedno pogosto dojema kot »čarovništvo« ali vraževerje, ko deklica sluti določena sosledja dogodkov, čeprav jih logično sicer ne bi bilo moč napovedovati. Ta deklica bo najverjetneje začutila delovanje arhetipa »jasnovideke« ali celo »čarovnice«, a ga bo po vsej verjetnosti po načelu, ustreznosti in konformnosti zavračala, kot jo bo učila njena okolica. Oba druga tipa deklice, ki sta uspešna v družbi, pa bi lahko rekli, da se zaradi enostavnega delovanja v družbi istovetita z arhetipom kraljice, ki se še ne zaveda svojih izzivov oz. šibkosti.

darda, katerim bi si želela pripadati za vsako ceno in utiša svoje notranje občutke in svarilne instinkte. »Ko se odrečemo instinktom, ki nam govorijo, kdaj je treba reči »da« in kdaj rečemo »ne«, ko se odrečemo svojemu uvidu, intuiciji in drugim divjim potezam, se znajdemo v položaju, ki je obetal zlato, a prinese le žalost (prav tam).«

Najstnica (14-21)

Naslednje obdobje se nadaljuje tudi z vidikom povsem drugačne telesne fizi-onomije. To je obdobje razcveta mladega dekleta po eni strani, po drugi strani pa je ključno zaščititi njeno čutnost in občutljivost (Estes, 2003: 415). Biološko je tako dekle zaradi delovanja številnih hormonov izjemno občutljivo na odzive okolice (Brizendine, 2017: 53) in vsak prehiter ali preoster indic ali dvom v njene odločitve, lahko pomeni smrtno obsodbo za odnos s starši za kar nekaj let. Prav tako se v tem obdobju krepijo količine hormonov (estrogen, progesteron in testosteron), ki smo jih na začetku opisali v jungovskem žargonu kot pozitivni in negativni arhetip kraljice in animus.

Po Brizedinovi (prav tam) so dekleta tudi že nevrološko bolj motivirana za blaženje konfliktov. Cilj njihovih možganov je za vsako ceno ohraniti odnos, zato včasih raje molčijo, namesto da bi tvegale spor. Na spore v odnosih ali zavrnitve reagirajo znatno bolj negativno kot fantje, zato takrat povsem biološko upade serotonin, dopamin in oksitocin ter vodstvo prevzame kortizol, ki nakazuje na čustvene težave oz. stres. Če pa so čustva ženske prizadeta, za kar je pogosto vzrok neka hormonska sprememba in se v njihovem umu pojavi fantazija o koncu nekega odnosa, pa zanje to pomeni alarm. Ženska samozavest temelji na sposobnosti ohranjanja tesnih odnosov z drugimi (prav tam), zato je kljub prvim upiranjem staršem, z namenom postopnega osamosvajanja, pri njih še kako izraženo delovanje glede na to, kako se obnašati, da me bodo imeli sovrstniki radi.

Zato je toliko bolj nevarna vzgoja deklice, da bo »očarljiva« in »prijazna«. Kot navaja (Estes, 2003: 46-47) »ta zgodnja vzgoja k prijaznosti ženske napelje, da poteptajo svojo intuicijo. Lahko bi rekli, da so namerno naučene, naj posta-

nejo plen¹⁷« razdiralnih sil v njeni psihi kot na primer Sinjebradca v istoimenski pravljici (povzeto po pravljici o Sinjebradcu – v Estes, 2003: 54). Z nastopom adolescence se »njen mlad duh poroči s plenilcem in postane ujet ali ukročen v tistem življenjskem obdobju, ko naj bi se razvijal« (prav tam). Psihološko to pomeni, da kompleks plenilca prevzame dekile, da njenemu egu začasno ali včasih tudi dolgoročno odvzame moč, da bi se razvijala naprej. Vzgoja, da bi bila pridna deklica, pripomore k temu, da dekile ne zaupa svojim intuitivnim občutkom, ampak sledi kompleksu. V tem obdobju se dekile istoveti z arhetipom »nedolžne« ali »naivne« deklice, ki jo pritegne v neznano in hoče slediti svojemu plenilcu, čeprav se pogosto celo zaveda, da je nevarno in pogosto intuitivno ve, kaj bi morala storiti. Človek bi z distance lahko ocenil, da dekile »mora« skozi to preizkušnjo. Dekile nasede obljubam o bogastvu, hitrem uspehu, brezdelju in večni ljubezni kot vir občudovanja vrstnikov v smislu arhetipa »kraljice«, a zaradi ran, ki ji jih prizadenejo, konča v potrebi po arhetipu negovalke.

V tem primeru govorimo o nekultiviranem kompleksu animusa v mladi ženski, ki ga običajno projicira na zunanjega moškega. Takrat so še najbolj očitne projekcije doslej izoblikovanega kompleksa »nezavednega moškega v ženski«, imenovanega »animus¹⁸«, ki običajno nastopa v obliki natančnega nasprotja »očetovskega kompleksa¹⁹« ali celo njegovega dvojnika. Moški, v katerega se dekile prvič zaljubi, običajno nosi določene zametke lastnosti njenega očeta in kot magnet deluje na projekcijo njenega animusa. Zato je ta moški idealen v vseh ozirih, kajti nosi vse lastnosti, ki jih dekile nezavedno pojmuje kot potrebne za njen idealni odnos z moškim. A zato je zanjo tudi tako poguben. V tem začetnem krogu sledenja usodnemu ljubimcu, se mlada ženska pogosto odpove vsem svojim idealom samouresničevanja, željam in življenjskim sanjam in jih povsem prilagodi trenutnemu vzgibu pod vplivom tega kompleksa.

17 Težava po Estes (2003: 370) je v tem, da se »sodobna družba ne meni za izgubo ženske nedolžnosti, toda v podzemnem pragozdu velja ženska, ki je preživela smrt svoje nedolžnosti, za nekaj posebnega, deloma zato, ker je bila ranjena, bolj pa zato, ker ni obstala, marveč nadaljevala pot, ker se trudi razumeti, odluščiti plasti svojih zaznav in obramb, da bi videla, kaj leži spodaj. V tem svetu je njena izguba nedolžnosti obredni prehod. Pohvaljena je, ker sedaj vidi bolj jasno. Dejstvo, da je zdržala in se uči naprej, ji podeljuje položaj in čast.«

18 Po Emmi Jung (1957: 1-2) sta animus pri ženski in anima pri moškem funkcijska kompleksa, ki delujeta kompenzatorno na zunanjo osebnost, kot da bi bila notranji osebnosti in izkazujejo karakteristike, ki manjkajo v zunanji in manifestni, zavestni osebnosti. Karakter teh figur ni določen le z latentnimi spolnimi značilnostmi, ki jih predstavljata, pač pa sta pogojevana z izkušnjo, ki jo je vsak imel skozi življenje s predstavniki nasprotnega spola, pa tudi s kolektivno podobo ženske, ki je v psihi posameznega moškega in kolektivne podobe moškega, ki jo nosi vsaka ženska v svoji psihi. Tudi podoba animusa se pri ženski razvija kot predvideva princip logosa: skozi moč, dejanje, besede in pomen, glede na stopnjo razvoja ženske ali njenih naravnih darov. To podobo lahko prenese na realnega moškega, ki ga sreča, ali se pojavi podoba v sanjah ali domišljiji, a ker predstavlja psihično realnost, je obarvana znotraj ženske z vsem, kar ona počne (prav tam).

19 Moški v svoji primitivni vlogi deluje kot lovec in vojak, katerega navada je ubijati in ker je animus moškega spola, deli to nagnjenje. V negativni obliki zato animus vleče žensko stran od življenja in ubija življenje zanjo. Loči jo od življenja. Kot povračilni ukrep, očetovski kompleks, ki deluje v hčerki, skuša raniti močnega očeta tako, da spravlja hčerko v razmerja z inferiornimi ljubimci (von Franz, 1970: 43-44).

Na tej točki je ključna njena radovednost in arhetip »raziskovalke«, kajti šele ko se sama prepriča, kje je resnica, lahko ponovno gradi na svojih občutkih. Če le dekile to zmore, kajti »Sinjebradčevi umori vseh radovednih žena so umori ustvarjalnega ženskega, potenciala, ki poraja vse vrste novega in zanimivega življenja. Plenilec je zlasti nasilen, ko zahrbtno napada divjo naravo ženske. Hoče jo vsaj ponižati, v najboljšem primeru pa prerezati njeno vez z uvidi, navdihi, željo po nadaljevanju...« (Estes, 2003: 54) Takrat mora ženska spoznati svoje sence. Ko od delovanja nevarnega moškega ostanejo le še kosti, torej edino neuničljivo po besedah Estes (prav tam), takrat se ženska lahko vrne v življenje.

Po drugi strani pa naj bi si takrat ženska pomagala z moško energijo v sebi, ki jo imenujemo animus in je po Estes (2003: 58-62) »deloma smrtna, deloma instinktivna in deloma kulturna prvina ženske psihe, ki se v pravljicah ali ženskih sanjah prikazuje kot sin, mož, tujec ali ljubimec. Ta psihična figura je izjemno dragocena, saj vsebuje nekatere lastnosti, zlasti napadalnost, ki jih tradicionalna vzgoja izžene iz ženske. Če je zdrava, ljubi žensko, v kateri živi. Pomaga ji doseči, karkoli zahteva. Animus ima psihične mišice, medtem ko ima ženska drugačne darove. Pogosto je most med notranjim svetom misli in čutov ter zunanjim svetom. Čim močnejši je animus in čim trdnjeje je vdolan, bolj učinkovito, lažje in elegantno ženska udejanja svoje zamisli in ustvarja v zunanjem svetu. Ženska s slabo razvitim animusom²⁰ stežka uresniči svoje ideje in misli (prav tam).

Ko ženska »svojega notranjega plenilca« premaga, ima podobno, kot pri delovanju vseh kompleksov, naenkrat več energije, volje in moči za življenje. Zato Estes (Estes, 2003: 67) svetuje »zdravilo za naivne ženske in ženske z okvarjenim instinktom: prisluškujte svoji intuiciji, svojemu notranjemu glasu; postavljajte vprašanja; bodite radovedne; glejte, kar vidite; poslušajte, kar slišite; in delujte na podlagi tistega, kar se vam zdi resnično. Intuitivne moči so vam bile dane ob rojstvu. Bile so prekrte, mogoče z leti in leti pepela in blata. Vendar je pepel in blato mogoče odstraniti. Če boste krušile in praskale in vadile, boste povrnille svoje zaznavne moči v izvirno stanje. Brž ko boste rešile te moči iz senc svoje psihe, ne boste več žrtve notranjih in zunanjih okoliščin« (prav tam).

V tem obdobju so pri najstnici ključni starši, ki jo pogosto nezavedno, z radikalnimi ukrepi zapiranja in osamitve svoje hčerke, zaradi delovanja arhetipa

20 Kadar ženska nima razvitega logosa, ko vstopi v zakon, se izgubi v možu (participation mystique). Možu bo vedno le soproga, nikoli ne postane ženska, prijateljica, zaupnica, zapeljivka. Brez logosa se njena individualnost počasi izgubi. Brez pozitivne pomoči animusa, ki si jo pridobi z vztrajnim delom s svojimi sanjami in s prizadevanjem, da bi jih razumela, lahko ženska govoriči o najrazličnejših učenih kolektivnih idejah..., a nikoli ne zadovolji njenega hrepenenja, da bi poznala resnico. Takšen proces ji ne dovoljuje pravega duhovnega in intelektualnega razvoja, prav to pa želi tradicionalna patriarhalna družba, zato da bi jo imela pod nadzorom in jo izkoriščala (Estes, 2003: 160-161).

upornice pahnejo še globlje v objem njenega plenilca. Starš, ki pozna nezavedne sile v sebi in v svojem otroku, jim zaupa. To včasih pomeni, da je pripravljen sprejeti tudi svoje senčne strani in jim prisluhniti. Le tako lahko svoji hčerki pomaga krepiti njen intuitivni občutek, v katerem jo je vse življenje vzgajal, da si skozi svoje starševske introjekte in samoozdravitveno funkcijo psihe opomore sama.

Obdobje mlade ženske (21-28)

Naslednje obdobje mlademu dekletu predstavlja nov svet, novo življenje in raziskovanje svetov (Estes, 2003: 415) jo krepi v smeri obvladovanja svojega življenja na tej stopnji. Zavedanje skrajnih vidikov svojih kompleksov jo notranje pomirja in jo obogati z novimi spoznanji. Hkrati pa ji odpira nove preizkušnje zrelih partnerstev, katerih se doslej ni zavedala. Na eni strani je njen nezavedni moški (animus) oblikovan na podlagi njene izkušnje z očetom, torej na podlagi njenega očetovskega kompleksa (ki se oblikuje na temelju arhetipa očeta in vseh drugih izkušenj z moškimi, ki so predstavljali očetovski lik kasneje). Po drugi strani pa skozi projekcijo²¹ tega nezavednega moškega na realnega moškega z zametki lastnosti, ki so mu podobne, spoznava lastnosti svoje nezavedne moškosti. Kot smo rekli, so prve ljubezni običajno zelo nasprotujoče očetu, vendar mlada ženska mora skozi več takšnih procesov projekcij²² svojih nezavednih moških lastnosti na realnega moškega in ozaveščanja lastnosti, ki so plod projekcije, za razliko od tistih, ki so dejansko njegove lastnosti. Skozi te odnose z različnimi moškimi in ta spoznanja, se njena nezavedna moška figura oblikuje v neki

21 Emma Jung navaja (1957: 8-10), da neposreden stik z načelom spiritualnosti za ženske ni možen, zato potrebuje moškega, ki jo bo vodil in bo njen posrednik. Ta vodnik postane nosilec podobe animusa. Z drugimi besedami, se nanj projicira animus. Če se podoba animusa sklada s podobo nosilca, ni težav, kajti s tem vodnikom, ki je realna oseba, ima ženska pozitiven odnos, a ostane nezavedna, kar se kaže v njenih telesnih ali psihičnih bolezenskih simptomih, saj gre pogosto za kompulziven odnos, ki se stopnjuje do te mere, da postane neznosen (transfer). Od takega moškega se pričakuje, da bo prevzel vse tiste funkcije, ki so v ženski ostale nerazvite (mišljenje, moč dejanj, odgovornost do zunanjega sveta) (prav tam). Težava se pojavi, ko neskladje med projicirano podobo in nosilcem te podobe, postane preveč očitno. Arhetip, ki ga predstavlja animus, ne bo nikoli zares skladen z individualnim moškim. Individualnost je ravno nasprotje arhetipa, kajti posameznik na noben način ni tipičen, ampak je unikatna mešanica značilnosti. Posledično ne samo zavestno, pač pa tudi z našim vedenjem nezavedno silimo svojega partnerja v arhetipske ali animusne reakcije. Podobno bi seveda tudi moški rad videl, da bi ženska igrala njegovo podobo anime in ne realne ženske, ki jo predstavlja (kot bomo videli kasneje na primeru). Kar je res potrebno, je integrirati žensko intelektualnost, logos v ženski v njeni naravi tako, da bo harmonično sodelovanje med ženskimi in moškimi dejavniki uravnovešeno in nobeno izmed njiju ne bo obsojeno na življenje v senci (Jung E., 1957: 13).

22 Podobno Storcheva: »V zaljubljenosti vse naloge, ki jih nismo razvile in so ostale nezavedne, projiciramo na svojega moškega. Zato je dobro, da vse lastnosti, ki jih naš moški živi za nas, občasno živimo same...npr., če smo se zaljubile v potepuha, si vzamemo svoj prostor in se gremo občasno potepati« (Storch, 2010: 136). Ključno pa je ves čas ohranjati notranji dialog s tem moškim. Sprejeti ga, objeti in počasi se bo v našem nezavednem izoblikoval drug lik moškega (Storch, 2010: 123).

izvirni obliki, ki je lastna tej ženski, drugačna od očeta, maminih pričakovanj in njenih nekdanj pubertetniških nasprotovanj.

V tem obdobju se začne bolj izražati razlika med tem, k čemur ženska stremi iz napačnih razlogov – npr. zaradi neintegriranega animusa²³ in tem, kar občuti iz svojega avtentičnega sebstva. Namreč ko ženska nekaj hoče, kadar je njen nezavedni moški – animus – premočan, preagresiven, je to lahko zaradi močne moške socializacijske vloge v preteklosti pogosto povsem prepleteno s tistim, kar mora. To obdobje je sicer namenjeno izbiri ustreznega partnerja, s katerim si bo nekoč lahko ustvarila družino. Z družbenega stališča pa gre za obdobje, kjer si uspešna ženska mora²⁴ najti partnerja in si ustvariti dolgoročnejši odnos, ki potencialno vodi v materinstvo, sicer ni uspešna, konformna, kot vitalni del družbe, del uspešne persone. Težava nastane ob družbenem pritisku, ko ženska ne najde ustreznega partnerja v tem obdobju, kar ima za posledico psihično osamljenost in izolacijo. Javljajo se občutki krivde zaradi neizpolnjenih pričakovanj. Arhetipska vodnica tega obdobja je lahko nedolžna ženska, ker bi to obdobje že morala prerasti in ga lažje sprejema, če ji tega še ni uspelo, ali ko se prebija skozenj, čeprav zelo verjetno ne govorimo o njeni zavestni krivdi za potencialni neuspeh. Ljubimka in raziskovalka pa prevladujeta skozi obdobje preizkušanja prave poti zanjo, ko ženska raziskuje, kaj jo nagovarja od znotraj.

Kot že opisano zgoraj, je vloga njenega nezavednega moškega²⁵ lahko konstruktivna, saj ji pomaga odpraviti se na junaško pustolovščino, dokončati začeto delo, se zavzeti zase in si izboriti ustrezen položaj v službi. Če pa je ta njena nezavedna moškost premočna, pa ženska brezčutno tekmuje s svojimi ženskimi in moškimi tekmeci, brezsmiselno dokazuje svoj prav in deluje hladno, kot preko trupel dosega svoje cilje. Druga težava pa nastane, če je njen nezavedni moški premalo integriran v njeno zavest, kar se zrcali pri ženskah, ki brezciljno tavajo v krogu, se ne postavijo zase, se navdušeno lotevajo številnih projektov,

23 Neintegriran animus se kaže v otroškem karakterju, nerazvitem ali primitivnem, namesto želje po znanju – radovednost, namesto presojanj – predsodki, namesto razmišljanja – domišljija ali sanje, namesto volje – želja (Jung E., 1957: 10). Prav tako animus obvlada oblikovanje željene slike o sebi, kot npr. idealni ljubimec, nemočen otrok, brezizrazna deklica, izjemna avtentična oseba... (Jung E., 1957: 18). Če pa želimo svoj animus bolj razviti, pa ga lahko preko ustvarjalnosti in meditacije (Jung E., 1957: 21).

24 Opazovanje in reševanje težavnega položaja zahteva od ženske, da je sama s sabo, kar je prav, kajti dekletova naloga je, da poišče ženina v podzemlju, ne v zunanjem svetu (Estes, 2003: 375).

25 Te mačistične in asertivne ženske, lahko šarmantno ženstvene, ampak kot bi delno spale, se podajo na čudovita potovanja z animusnimi ljubimci, katerih se ne zavedajo, v dnevno sanjarjenje. Po drugi strani pa je animus lahko šibek in pogosto nikoli ne razkrije velikih dragocenosti nezavednega, ki so na razpolago ženski. V ženski vzbudi prepričanje, da nima ničesar – le neskončno kritičnost in samokritičnost. Za žensko, ki jo vodi animus, je značilno, da obžaluje nekaj, kar ji ni uspelo v smislu krivde ter občutkov pogube, da je uničila vse svoje priložnosti in vse življenje, a je le omamljena z inercijo animusa in zaprta v kamnit stolp. Tak animus žensko prisili, da živi precej pod njeno realno zmožnostjo, da bi sledila svojim optimističnim idejam in deluje na nizkem nivoju v čistem obupu. Pogosto animusno obsedena ženska proda svojo ženstvenost prepoceni, ko izgubi občutke. Včasih se mora ženska enostavno pretrpeti skozi oz. s skrajno pasivnostjo do animusa ne naredi nič, a ohrani pozitivne aspekte animusa, raje zbeži, da je ne požre (von Franz, 1970: 45-47)

a nobenega ne končajo ipd. Integracija animusa ali preprosteje rečeno, dober odnos s svojim nezavednim moškim, je zato ključnega pomena za vsako žensko in izbira trenutnega partnerja nam kaže stopnjo povezanosti ženske z nezavednim moškim.

Kot piše Estes (2003: 50), je »njegova navzočnost v psihi tudi kriva, da ženske, ki pravijo, da si želijo razmerje, naredijo vse, kar morejo, da bi spodkopale ljubeč odnos. Zato se ženske, ki si postavijo za cilj, da bodo v določenem času tu, tam ali kjerkoli že, nikoli ne odpravijo na pot ali pa se ustavijo že ob prvi težavi. Zato venomer odlašajo, čeprav se sovražijo zaradi tega, zato ne morejo pregnati občutkov sramu, ki jih tlači navzdol, kjer trohnijo, zato se nikoli ne odločijo za začetke, ki so neusmiljeno potrebni, in konce, ki bi jih že davno morale narediti.«

Kot bomo prikazovali z večih zornih kotov, se arhetip animusa oblikuje v kompleks animusa dotične ženske na podlagi njene podobe lastnega očeta, kasneje pa iz večih izkušenj, ki jih ima ženska z različnimi moškimi. To pa sočasno pomeni tudi, da vključuje očetov vidik pojmovanja ženske²⁶ (kar pomeni njegovo animo). Če njen oče žensko pojmuje kot šibko bitje, ki spada »v kuhinjo«, ki ne ve, kaj hoče in mora početi tisto, kar ji naroči moški, je glede na dejstvo, da podedujemo poleg fizioloških, tudi psihološke gene²⁷, zelo verjetno njen animus vseboval tudi ta vidik ženskosti. Zato lahko takšna ženska poskuša enakovredno nastopati v odnosih z moškimi, se bori za enakopravnost žensk, a ji bo njen animus ves čas kljuboval in nasprotoval z dvomi v to, ali smo ženske res enakovredne partnerke, ali lahko zasedamo vodilne položaje itd.

Estes (v 2003: 374) navaja, da tudi v pravlji o deklici brez rok, ki simbolično govori o odrezanosti naše instinktivne in intuitivne narave, oče predstavlja stališče zunanjega sveta, kolektivni ideal, ki zahteva od žensk, da »ovenejo, namesto da bi podivjale«. Zato ženskam svetuje: »Vendar naj vas ne teži in ne počutite se krive, če ste se odrekle cvetočim vejam. Da, trpele ste zaradi tega in mogoče ste se jim odrekale leta in leta, tudi desetletja. Ne izgubite upanja. Ko se ženska zave bolečine, lahko kaj naredi z njo. Lahko jo uporabi, da se skozi njo uči in krepi v njej, da postane vedoča ženska...« (prav tam).

26 Za majhnega dečka, ki živi v tradicionalnem družinskem okolju, je težko, ko se mora nehati istovetiti z mamo in se začeti istovetiti z očetom, ki ga videva le zjutraj in zvečer ali ob koncu tedna. Oba starša mu morata pri tem pomagati – mama mora umreti, oče pa se ponovno roditi – s pomočjo iniciacijskih obredov je lažje. Mlada dekleta v tradicionalnih družbah, v katerih je mati gospodinja ali dela na poljih okoli doma, nimajo težav glede zgledov ali modelov. Dekleta v industrijskih družbah pa morda nimajo skupne predstavnice ali zaposlene matere, po kateri bi se zgledovale. Če ni nikogar, ki bi lahko deloval kot zgled ali model, oživitev arhetipov ni mogoča in psihičen razvoj je oviran (Pascal, 1999: 162 – 164).

27 Ker je zgodovinsko gledano moškemu to, da je preživel družino večinoma odsoten ali se je boril nekje na fronti, pomagalo, da mu ni bilo čustveno pretežko zapuščati družino. In ravno zato se takšna ženska ne more zaljubiti v prijaznega sosedovega fanta. Ne more. Ker svojega nezavednega moškega oblikujemo po podobi očeta, je ta običajno nek odsoten moški – zato se zaljubimo v potepuške moške in ne v prijetne fante iz soseščine (Storch, 2010: 113-123).

Obdobje materinstva (28 – 35)

V tem obdobju se ženska uči materinstva, materinstva sebi in drugim (Estes, 2003: 415). Po mnenju Rebule (2011: 42) je »rodovitnost sposobnost materinskega odnosa do sebe in sveta, sposobnost sprejeti, nositi in pomagati na svet vsemu dobremu, kar si želi živeti. Ženska v polni moči svojega telesa, uma, čustev doživlja, da daje zavetje vsemu ranljivemu in zlasti še nerojenemu, tako v sebi kot v drugih. To dela včasih vidno, energično, odločno, ob belem dnevu, ko izraža svojo sončno in dnevno naravo, včasih pa molče, nevidno, v senci, čakanju in potrpežljivem bedenju. Najprej pa mora pomagati na svet sami sebi. Otrok je le ena od možnih poti naše rodovitne ljubezni.« Kot je dejala v enem izmed svojih televizijskih intervjujev, »ženska pri porodu doživi vse skupaj in naenkrat, psihično, fizično, duhovno. Izkušnja, ki jo ženska pri porodu doživi, pa je v bistvu srečanje s seboj²⁸. Spoznanje dimenzij, ki jih prej nikoli ni čutila. To se začne že v obdobju nosečnosti« (Rebula, prav tam).

Ko poslušam ženske, predvsem v prvi in tudi v kasnejših nosečnostih, se zdijo zmedene, izgubljene v svetu, ki nalaga, kaj se od vsake matere pričakuje, da v nosečnosti pripravi za prihajajočega otroka: dobivajo vse mogoče napotke, kaj vse je potrebno kupiti, številčno in natančno, napotke glede poteka poroda in možnih komplikacij in o dojenju in prehrani dojenčka, ko bo prišel na svet. Zelo malo ali ničesar pa ne slišijo o svoji psihični pripravi na materinstvo. Kako potolažiti in ohrabriti sebe in kako objeti svojo stisko, ko česa ne vem? Kako sprejeti svojo nemoč in prepuščenost procesu? Kako upati na dober razplet, ko te okolica bombardira z vsemi možnimi zapleti in težavami po rojstvu? Zelo malo slišijo o svoji čutni uglašenosti z bitjem, ki ga nosijo pod srcem. Kako pomemben je notranji mir in veselje, ki spremlja prihod novega bitja. Kako pomiriti strahove, ko nas v procesu kaj preseneti? Kako sprejemati, kar nam je dano s hvaležnostjo do čudeža, ki nam je dan? Kako popraviti napake, ki sem jih bila deležna sama v odnosu moje matere do mene? Predvsem pa ženske tožijo o osamljenosti in prepuščenosti sami sebi, ko prvo navdušenje nad dojenčkom mine, ko obiski odidejo in se partner vrne v službo. Ko se začne resnično življenje. Tu se identificirajo z arhetipom negovalke, matere, čeprav pogosto delujejo po principu kompleksa nedolžnega otroka. Svoj stik s sebstvom pogosto izgubijo takrat, ko ga najbolj potrebujejo.

Estes (2003: 401-402) piše, da roditi psihično pa pomeni, da postanemo

28 Ženske, nahranjene s sadeži ter z vodo in semenom dela v podzemnih gozdovih, se psihološko zaobljijo, njihova psiha je noseča in nenehno zori (Estes, 2003: 387).

cele, kar pomeni, da psiha ni več razdeljena. Pred rojstvom novega življenja v podzemlju ženska zelo verjetno misli, da so vsi njeni deli in osebnosti kot gneča potepuhov, ki se občasno pritepejo v njeno življenje, nato pa odtavajo iz njega. Gre za nezavedno združitev starega divjega sebstva in notranjega moškega – torej animusa, kar prinaša notranji mir. Ob podzemnem rojstvu ženska spozna, da je vse, kar jo oplazi, del nje. Izziv, da vzljubimo neprivlačne vidike sebe, zahteva pogum. Otroški jaz, ki ga čakamo, se oblikuje prav v čakanju. Medtem ko v podzemnem življenju in delu mineva čas, se otrok razvija in pripravljamo na rojstvo (prav tam).

Podobno Rebula (2011: 40) piše, da ženskost vse ženske nosijo v sebi kot hrepenenje po sreči in skladnosti s seboj. Prepogosto pa jim že kot novorojenim deklicam preprečujejo občutenje sebe in lastnih želja. Če prekinjamo spontanost čutenja, če deklici preprečimo solidarnost z zahtevami lastne narave, lahko izgubi zaupanje v svoje notranje vodilo in poslušaj za oglaševanje svojega jedra (prav tam).

»V večini odraslih žensk živi notranja mati, dediščina dejanske matere«, trdi Estes (2003: 402). »Gre za vidik psihe, ki deluje in se odziva natančno tako, kot je ženska v otroštvu doživljala svojo mater in tudi materinske like v okolici in iz podob o dobri in slabi materi, kakršne je gojila njena kultura v njenem otroštvu. In čeprav je kultura, v kateri živi ženska, napredovala in bolj zavestno sprejema vlogo matere, izhajajo vrednote notranje matere in njene zamisli o tem, kakšna naj bo mati in kako naj deluje, iz kulture, ki jo je obdajala v otroštvu – to imenujemo materinski kompleks²⁹. Skladno s tem avtorica navaja več šibkih in s tem težavnih tipov mater: ambivalentna, onemogla in mlada mati (Estes, 2003: 165-168)³⁰.

Zdravilo po Estes (2003: 170) je v materinski skrbi za mlado notranjo mater.

29 Materinski kompleks vpliva na oblikovanje anime pri moškem. Oba pa vplivata na izoblikovanje hčerinega nezavednega moškega – animusa. Zato je poleg naših osebnih stališč in čutenj pomembno upoštevati tudi stališča in čutenja naših staršev in celotne kulture in družbe, v kateri živimo.

30 »Ambivalentna mati je razcepljena, kot je razcepljen tudi njen otrok. Prisiljena se je odreči svojim instinktom zaradi varnosti v skupnosti. Ženska, ki živi v takem okolju, se pogosto trudi ukrojit hčer, da bi bila »spodobna«, kajti upa, da bo s tem rešila obe. Takšna mati se prehitro preda, se boji zavzeti stališče, zahtevati spoštovanje, uveljaviti pravico do delovanja, učenja, lastnega življenja. Zato potrebuje nekatere divje lastnosti, pripisane moškim (animus – moj dodatek), sicer se njena materinska funkcija ne more zoperstaviti takim omejitvam.« (Estes, 2003: 163-165). »Onemogla mati izgubi občutek o sebi, ko psihološko obnemore. Ločena je od divjega sebstva zaradi resnične psihične ali telesne grožnje. Gre za prisilo, da izbere med ljubeznijo do otroka in strahom, kaj se bo zgodilo z njima. Pogosto gre za kulturo, ki jo nosi v sebi in se ji tiho pokorava. Taka ženska dvomi o svoji vrednosti, kajti čuti, da gre za vprašanja življenja in smrti. Zato se mora nujno zganiti in poiskati okolje ali ljudi, kamor sodi« (Estes, 2003: 166). »Najobičajnejša vrsta krhke matere pa je tista, ki je brez matere, ali pa je psihično zelo mlada mati ali zelo naivna. Nekatere se imajo celo za nevredne otrokove ljubezni. Blagoslovi divje narave so nekoč prihajali skozi roke in besede žensk, ki so negovale mlade matere. V večini industrializiranih držav pa je mati povsem sama, ko nosi, rodi in poskuša skrbeti za svojega otroka. Taka mati je nezrela in ima premalo instinkta, da bi zmogla skrbeti za svojega otroka ustrezno, se le pretvarja, da je mati. Nezavedno svojega otroka muči z različnimi oblikami razdiralne pozornosti in tudi pomanjkanjem koristne pozornosti. V takih primerih hčerkino iskanje identitete pogosto spodbudi materino deviško potovanje k izgubljenemu jazu. (Estes, 2003: 168).

Mladim ženskam predlaga, da jo poiščejo pri ženskah v zunanjem svetu, starejših in modrejših, najboljše takih, ki so se v življenju prekalile in so po vsem, kar so doživele, odporne na ogenj. »Rodile smo se eni materi, a če imamo srečo, jih imamo več in pri njih najdemo vse, kar potrebujemo. Odnosi med ženskami so odnosi najpomembnejše vrste. In poiščimo divjo in modro mater, saj nismo in ne moremo biti ločeni od nje« (prav tam).

Rebula (2011: 33) meni, da »nobena mati zavestno svoje hčerke ne vzgaja v nesrečno žensko, a premnoge matere to dejansko storijo, saj deklico nevede in nehote potisnejo v predpisano ji vlogo. Zato je za vsako žensko važno, da do dna dojame ženskost svoje matere. Do tega se lahko potem zavestno opredeli in izbere svojo lastno ženskost«. Po njenem je eden največjih dosežkov naše ženskosti, da zmoremo usmiljenje, razumevanje in odpuščanje ter nazadnje mirno slovo od svoje matere (prav tam). »Sebi lahko postanemo mama, ki smo si jo želele, se zasipamo z ljubeznijo in na ta način izbrišemo njen dolg. V odraslosti ne potrebujemo več svoje matere, zdaj potrebujemo svoje nove občutke« (2011: 34).

Pri materinstvu gre pogosto za obdobja fizične utrujenosti, ki žensko preizkuša, da bi se vdala, a ona ve, da mora naprej. Čeprav ni resnično spala že nekaj let, čeprav ni imela časa za miren pogovor s prijateljico, odhod v kino ali na masažo, čeprav nima urejenih nohtov in tudi frizerja že nekaj let ni srečala, ve, da mora zdržati, da ta bitja, ki jih prinaša na svet, potrebujejo mamo in njene darove. A včasih si tudi mama mora vzeti čas zase, mora poskrbeti zase in mora naprej. Izjemnega pomena je odnos matere do same sebe, kajti ona prenaša vzdušje in občutek ženske za lastno vrednost naprej na naslednje rodove. Vsaka hčerka bo imela težave identificirati se s cankarjevsko materjo in vsak sin se bo otepal takšne partnerke³¹. Ti otroci bodo namreč svojo zavestno in nezavedno podobo matere oblikovali na podlagi njenega stika s samo seboj, na podlagi občutka, ali se je njihova mama imela rada.

Obdobje iskalke (35-42)

V tem obdobju se ženska išče, uči se materinstva sebi in išče sebe (Estes, 2003: 415). Marie Louise von Franz (1972: 175-177) opozarja na pomen potrpežljivosti

31 Estes navaja primer afriških stark, ki zaradi nesporne, prevladujoče miselnosti glede zlorabljanja žensk, ki je poleg moških prevladovala tudi pri starkah, ki so skrbele za »dobrobit« svojih sinov tako, da so grozljivo poniževale in pogosto tudi pretepale njihove žene. Škodljiva naravnost prehaja iz roda v rod, kajti kdor prevzame prezirljiv odnos do drugih, se zlahka nauči izražati nespoštovanje do žensk, zato sploh ne opaža svoje krutosti. Izganja dragocene duše, ker so že prejšnji rodovi sprejeli surovost kot nekaj normalnega (Estes, 2012: 248)

pri razmišljanju ženske o tem, kaj je dobro zanjo in kaj ne. Posvetiti bi morala posebno pozornost številnim psihološkim podrobnostim, ki pomenijo različne stvari, zato jih je potrebno razjasniti, da vemo, pri čem smo. V odnosu se to lahko dogaja kar naprej. Ni dobro, da živimo v blatu, pač pa je potrebno vztrajati naprej in se boriti. Kot navaja avtorica, nas stavki kot »ravno, ko me je družina najbolj potrebovala³²...« in ta notranji vzgib, kaj vse »moram«, lahko ubijejo (prav tam).

Ženska ima pogosto v sebi to regresivno inercijo, ki jo vedno vleče nazaj, da bi delala stvari tako, da najmanj bolijo. Vedno obstaja konflikt med tem, kar od ženske zahteva nadnaravne moči in željo, da naredi po starem. Ženske lahko po deset, dvajset let živijo kot rastline, brez pozitivnih in negativnih dram v njihovih življenjih. Le obstajajo. Gre za tipično obliko ženskega nezavednega in pomeni spust v inercijo, slediti običajnemu dnevnemu načrtu. To je ženski konservatizem, ni konflikta, ni pa tudi življenja (von Franz, 1972: 175-176)!

Ženska junakinja (arhetip junakinje) včasih ne sme radovedno raziskovati, ker bi jo to peljalo v pogubo, pač pa mora zaupati svojim instinktom. »Ljudje žarijo ob ženski, ki je v pravem odnosu do sebe, ker takrat je kot pozitivna mati boginja, ki zagotavlja, da koruza dobro raste. Ampak, če je njen odnos s svojim notranjim sebstvom napačen, je bolj podobna Hekate, boginji smrti in na svojo okolico spuščajo sij smrti. Otroci včasih izgledajo čudovito in cvetijo v domovih, kjer mama kriči nanje, da si želi, da bi bili vsi v peklu! Zakaj? Ker na svoj način je v Tao. Njen pozitivni instinkt podpira otroke s pozitivnim in vitalnim nekaj, kar jim daje varnost, tudi če jim reče, da so hudičev mrest in grozni otročaji« (von Franz, 1972: 181).

Kot že opisano pri pogledih sodobnih jungovskih avtorjev zgoraj, se ženska, tako kot moški, najprej identificira z materjo kot primarnim objektom. Osvobajanje iz materinskega kompleksa pa vodi najprej skozi očetovski kompleks, a se za razliko od moškega razvoj tu ne ustali, pač pa se mora za zdrav odnos vrniti nazaj k prvotnemu objektu, materi, in jo sprejeti ter se z njo identificirati. Pot ženske junakinje se od poti moškega junaka razlikuje tudi v tem, da se ženska na svoji poti najprej želi identificirati z moškim, ko je njen očetovski kompleks, v povezavi z animusom, najmočnejši. Takrat si prizadeva, da je uspešna v moškem svetu, na moški način. Počuti se počaščeno, če je deležna komplimenta, da razmišlja kot moški (njen oče) in šele ko to doseže, spozna, da, razen podrejene vloge, ki jo je igrala mama, ne ve, kaj pomeni biti ženska (Murdock, 1990). Zato je za vsako žensko ključno, da se po iniciaciji v moškem svetu vrne v svojo žensko energijo. Poišče občutke v sebi, ki jih ženskost prinaša,

32 Jarem ženske se pogosto zrcali v konstantnem občutku, da jo družina prav v tistem trenutku najbolj potrebuje in to je razlog, zaradi katerega ne more oditi iz toksičnega odnosa in se rešiti. A ko jo v analizi vprašaj, kdaj pa bi bil boljši trenutek, spozna, da nikoli.

jih prepozna in sprejme ter nenazadnje poišče tiste, ki ji prinašajo pozitiven odnos do ženskosti v sebi.

Če se namreč vprašamo, zakaj naj bi ženska skrbela za svojega otroka, na to vprašanje lahko odgovorimo z dejstvom, ker je to njena vloga, ki ji skladno z vrednostnim sistemom ženske - matere, v katerem je bila vzgojena, pritiče z rojstvom otroka. Ona mora skrbeti za svojega otroka, ker bi sicer otrok lahko umrl ali bi lahko utrpel nepopravljive psihične posledice. Istočasno pa ženska želi skrbeti za otroka, ker se v njej prebudijo vsi njeni materinski čuti in v tem neznansko uživa. Ali podobno še nekoliko bolj provokativno vprašanje, ali ženska hoče pospravljati svoje stanovanje ali ga mora ali si ga želi pospraviti? Ženska hoče pospraviti svoje stanovanje s stališča vzdrževanja pozitivne persone, kar pomeni, če nekdo pride na obisk, ona oddaja pozitivno sprejeto persono, ki ima vedno pospravljeno stanovanje. Če ženska mora pospravljati stanovanje, ker bolje deluje v pospravljenem stanovanju, gre za vidik potrebe s stališča življenjske funkcionalnosti. Če pa si ženska želi pospraviti stanovanje, pa gre lahko za proces prečiščevanja svojega okolja, skladno z psihičnim čiščenjem, ker tako občuti.

V sodobni ženski se pogosto vsi principi introjektov, kaj vse »mora« in občutkov sebstva, česa si »želi«, pogosto prepletajo. Prav tako tudi številni arhetipi ženske³³, kot na primer v neke vrste procesnem razvrščanju v mitu o Erosu in Psihi, kjer ona mora razvrščati semena, ker se to od nje pričakuje, istočasno pa jih tudi hoče in si želi, ker bo s tem dosegla svojo odrešitev. Ker pogosto razmišljamo o tem, kaj v našem življenju moramo, hočemo ali želimo (tudi ko se na nekem področju že individuiramo, pride drugo področje, kjer se spirala ponovi), se največ zadržujemo na področju tistega principa izmed treh, ki smo ga najmanj usvojili in ga najmanj upoštevamo v življenju, ampak le-ta nas na koncu tudi pripelje do individuacije.

Kot utemeljuje Storcheva (2010: 38-48), se današnja močna ženska zaradi nepriznavanja šibkosti – sence, ki smo jo podedovale od prejšnjih generacij, svojih podvigov loteva na moški način in posledično postane podivjana (prav tam) oz. nevrotična. Ženski junaški pohod je odpoved vsakršni aktivnosti (od očeta) v pasivnost. V svet se mora podati s popolnim zavedanjem svoje nemoči in da ne poskuša skriti bolečine, ki jo ob tem občuti. Svoj razvoj naj bi pokazala svetu, zato da bo lahko postala aktivna in samostojna ženska (Storch, 2010:

33 Ženska bi v tem obdobju potrebovala arhetipe številnih boginj, ki jih Bolenova (2006) sicer omenja za ženske od naslednjega obdobja dalje, a je nesporno potrebna tudi prisotnost teh arhetipov v tem obdobju: praktičnost in intelektualnost boginje Metida, mističnost in duhovnost Sofije, intuitivnost in jasnovidnost Hekate, meditativnost Hestije, opolzkost Baubo, veselje Uzume, sočutnost Kujanjin, uspešnost Artemide, strategija Atene, partnerstvo Here, materinstvo Demetre, večna mladost Perzofone in lepota Afrodite.

73). V zvezi se močna ženska boji izgubiti svobodo, ki si naj bi jo priborila skozi desetletja, a če si njena nezavedna šibka deklica te svobode ne izbori, potem jo bo prenašala na svoje partnerje. Razumeti mora, da je svoboda v njej (Storch, 2010: 156), v njenem stiku s sebstvom. Ženska, ki je v stiku s svojo šibkostjo in jo sprejema, ostaja v ravnotežju. Nasprotno pa pri tisti, ki jo zavrača, njena šibkost ostaja nezavedna, zato jo projicira na svojega partnerja, hkrati z njo pa tudi svojo svobodo. Ta kot nosilec njene projekcije (p)ostaja moški v njenih očeh šibak, a je svoboden.

Ključ rešitve močne ženske je tudi, da končno v materi prepozna nekaj dragocenega. Za tem mora ženska preseči svoje notranje prepovedi »kaj je treba (mora)« in »kar se spodobi«, a potem še vedno ostane v tem svetu očetovih norm (Storch, 2010: 75). Sposobnost ženske ni le, da daruje življenje in ga ohranja, v smislu predanosti, plodnosti itd. Arhetipsko žensko je dejavno, raziskuje manevrske prostore svobode in vpliva na svet (Storch, 2010: 90), skozi arhetip intelektualke, negovalke, odvetnice, umetnice ali vizionarke. Konkretno pa lahko to stori na različne načine, npr. skozi način pripovedovanja pravljič svojim otrokom ali s politično aktivnostjo ali pronicljivim ustvarjalnim delom ali kakovostnim partnerstvom, ki ga opazujejo in občutijo otroci. Če se bojuje na tujem (moškem) bojišču na moški način, kakšno sporočilo daje svojim otrokom? Napačno. Torej ženska že mora biti aktivna, a na ženski način!

Clarissa Pinkola Estes (2003: 415) nadaljuje tudi z ostalimi obdobji ženske, ki jih v tem članku ne bomo podrobneje obdelovali, ker se naš klinični primer, ki bo predstavljen v nadaljevanju, nanaša na zadnje opredeljeno obdobje, a vsako po svoje sproža svoje procese in iniciacije. Po Pinkoli Estes je starost med 42 in 49 obdobje zgodnje starke, ko ji uspe najti oddaljen tabor in s tem daje drugim pogum. Simbolično lahko govorimo o težko pridobljenih modrostih, ki jih lahko deli v povezovanju z drugimi ženskami. V naslednjem obdobju 49-56 se srečuje s podzemljem, torej nezavednim. Uči se novih besed jezika nezavednega in obredov, kar simbolično žensko vodi skozi spoznavanja svojega nezavednega, sanjskega sveta, umetnosti ali drugih nezavednih vsebin. V letih med 56-63 se ženska znajde v obdobju izbire svojega sveta in dela, ki ga je še treba opraviti na tem svetu. Med 63-70 letom starosti običajno ženska postane čuvajka, simbolično varuje pridobljena znanja in modrosti, ki jih poskuša pretopiti ali drugače razumeti vse, česar se je doslej naučila. Obdobje med 70-77 leti je namenjeno pomlajevanju in urokom. Med 77-84 letom starosti se ženska znajde med bitji megle, torej ji duhovnost in različna stanja zavesti niso več tuja in najde veličino v majhnih stvareh. V obdobju 84-91 let se ženska nahaja v dobi tkanja z rdečo nitjo in njeno bistvo je razumevanje tkanine življenja, kar bi v psihološkem smislu pomenilo, da živi in deluje v svojem bistvu, povezana s svojim sebstvom.

Leta 91-98 pomenijo obdobje eteričnega, nadzemeljskega in njen cilj je manj povedati in bolj biti. V obdobju med 98-105 letom starosti se ženska znajde v obdobju pljuč, diha in od tega leta dalje nastopi obdobje brezčasnosti.

Primer Eme

V ilustracijo težavnega delovanja arhetipskega ženskega bom predstavila primer ženske v 42 letu starosti, pri kateri se v opazovanem obdobju še posebej izraža notranji boj med tem, kaj bi morala in tistim, kar hoče oz. želi in bi lahko predstavljala tipičen primer stiske današnje ženske v njenem hrepenenju po uresničitvi. Imenovala jo bom Ema.

Njeno zgodnje otroštvo v družini treh otrok, je bilo pogosto namenjeno učenju »pridnosti« in »poslušnosti« ter konformne vpetosti v družbo, v kateri je družina živela. Njena umikanja v svet domišljije so jo ohranjala živo in svoj arhetip kraljice je živela v paralelnem domišljijem svetu, kjer se je lahko identificirala z uresničevanjem jasne vizije, kaj sama hoče in kako bo to dosegla, za razliko od močnih starševskih načel, predvsem s strani matere, o tem, kaj bi kot ženska ustrezno morala. Mama je vse svoje življenje posvetila otrokom, vzgoji in skrbi za otroke, podobno se je zdelo, da pričakuje tudi od svojih otrok. S seboj v zakon pa je skozi več rodov prinesla travmatično izkušnjo nezvestobe. Emin oče je bil pogosto službeno odsoten, a dovolj prisoten, da je izražal svoje težnje pri vzgoji v podobni smeri, kot mama, vendar na svoj način. A izključna identifikacija mame z arhetipom matere mu je sčasoma vse bolj predstavljala problem, zato je žensko s prevladujočim drugim arhetipom (npr. ljubimke, kraljice, raziskovalke) iskal v izvenzakonskem razmerju. To dejstvo je močno vplivalo na dinamiko družine in posledično je skozi dolgotrajnejši proces družina tudi razpadla.

Ema je v svojem drugem obdobju ženskega razvoja nekaj svojih potreb lahko zadovoljevala s paralelnim svetom domišljije, kar jo je ščitilo pred negativnim materinskim kompleksom, ki ga je v dolgotrajnem obdobju ločitve staršev najbolj čutila, sčasoma pa se je vse bolj navezovala na očeta in njegov vidik ženskosti (njegovo animo), ki se je zdela bolj svobodna, manj avtomatska in bolj čutna. Mama je čutila hčerino navezavo na očeta, zato jo je nezavedno enačila z njegovo animo, torej žensko, ki jo je izbral kot svojo partnerko v izvenzakonskem razmerju in jo posledično tudi kasneje pogosto krivila za svoje težave, kot bi zaradi identifikacije z arhetipom, npr. »ljubimke«, predstavljala vse podobne ženske tega sveta. Mama pa tega arhetipa ni imela izraženega v svoji

psihi oziroma je bil v tako negativnem kompleksu, da se ga je hkrati bala in mu obenem želela pripadati.

Proti koncu tega obdobja pa se je Ema navezala na moškega, ki je s svojo energijo spominjal na očeta, v sebi nosil animo »Velike matere« in »ljubimke«, ki pa prav tako nista bili združljivi. V obetih idiličnega razmerja z idealnim moškim je ponovno zbežala iz igre med očetom in materjo v zanj takrat zelo nevaren odnos z vezanim moškim, materi pa je s tem potrdila njene bojzani pred tem, da bo tudi njena hči »tiste vrste ženska« kot njene agresorke, čeprav je bila njena hči pravzaprav žrtev. Ema več let ni razumela materine nenaklonjenosti in nerazumevanja v smeri prigovarjanja k družbenim pričakovanjem. Nevarni moški plenilec pa je njeno psiho ranil v njene globine, da še leta ni okrevala. Po nekaj neuspešnih poskusih »s prijaznimi fanti iz okolice«, kot jih imenuje Storcheva (2010), ji uspe z družbeno in njej psihično ustreznim moškim ustvariti lastno družino.

Tako kot njena mama se je tudi Ema močno identificirala s svojim materinskim kompleksom, čeprav se je z rojstvom prvega otroka te vloge izjemno bala, saj je mamina izključna identifikacija z vlogo matere hkrati tudi njena senca. Arhetipska mati je pozitivno pomagala uravnavati njene želje in potrebe v času prvih dveh materinstev, čeprav ji je partner pomagal po načelu konformnosti družbenih pričakovanj, čustveno pa je bil povsem nedostopen. Zdi se, da se je skozi materinstvo Ema učila tudi materinstva sebi, z občutki sprejemanja tudi do tistih vsebin, ki jih z materine strani ni bila deležna. Z odraščanjem obeh otrok so se vse bolj v njej ponovno prebujali arhetipi »kraljice«, »ljubimke« in »raziskovalke«, ki v njej oživljajo hrepenenja po občutkih ženskosti, njenih lastnih potrebah in željah, a jih ob obstoječem partnerju ni mogla izživeti, ker je bil tudi sam suženj načel, kaj se od njega kot moškega pričakuje, bolj kot to, kakšne so njegove želje ali hotenja, kar je vključevalo njegovo čustveno zaprtost in nedostopnost. Njeno individuacijo je sprožila ločitev od tega partnerja in ponovna navezava na prvotnega moškega, s katerim si je po njegovi razvezi ustvarila novo družino.

Bolečina trenutne faze njenega razvoja je ravno v stiski med tistim, kar se od nje pričakuje na podlagi njenega materinskega kompleksa in tistim, kar zdaj, kot individuirana ženska hoče in potrebuje. V njej se je v tem času razvila močna arhetipska potreba, da izživi tudi vse ostale arhetipe »raziskovalke«, »ljubimke«, »divje ženske« in »kraljice«, čemur se ni pripravljena odpovedati. Razcepljena pa je predvsem med njenim nezavednim moškim, ki se skozi več generacij ni dovolj spremenjal, da bi ji sprostil svobodo, ki jo za svoj razvoj potrebuje. Čeprav je poslovno uspešna, organizirana in ljubeča mama ter privlačna in odločna partnerka, ki ve, kaj hoče, njen nezavedni moški, ki je v nekem okviru

nedostopen in staromodno nastrojen do emancipiranih žensk, vključno z njenim senčnim vidikom mame v smislu žrtve, ovira in na trenutke onemogoča njeno svobodo in notranji mir.

Podobno je vidik arhetipa matere in ženske kot ljubimke in partnerke skrajno nezdržljiv v partnerju, ki je prav tako žrtev svojega materinskega kompleksa. Čeprav deluje kot sodoben, aktiven in čustveno dostopen moški, nezavedno vrši pritisk svoje anime, ki izhaja iz njegovega materinskega kompleksa, na Emo. V njem je še kako izrazit vpliv odnosa prejšnjih generacij na oblikovanje njegovega odnosa do ženske, čeprav danes živi enakopraven način življenja s svojo partnerko. In po drugi strani, čeprav je kultura in družba, v kateri živi Ema, napredovala in bolj zavestno in čuječe sprejema vlogo matere, izhajajo vrednote notranje matere (njenega materinega introjekta in materinskega kompleksa v njej) in njene zamisli o tem, kakšna naj bo kot mati in kako naj deluje, iz kulture, ki jo je obdajala v otroštvu, zato je včasih sama sebi rabelj. Arhetipi kraljice, ljubimke in sodobne ženske so pogosto omejevali s strani njenega notranjega moškega in njenega partnerja zaradi pričakovanj, kaj ona kot ženska v vlogi matere mora in kaj ona zase pravzaprav zares hoče.

Kot je povzela Jungovo percepcijo kompleksov Marie Louise von Franz v nekem intervjuju o Jungu, če človek določenega kompleksa ne predela za časa svojega življenja, ga prepusti svojim otrokom in vnukom. Zdi se, da Ema ne predeluje le svoje arhetipske zasnove, pač pa tudi transgeneracijsko travmo nezvestobe v partnerstvu, do katere lahko pride iz različnih razlogov, a eden izmed njih je gotovo pričakovanje, kaj se od ženske v vlogi matere pričakuje. Šele s pomočjo različnih načinov prebujanja svoje ženskosti Ema ponovno vzpostavlja stik s svojim sebstvom, kar ji daje občutek sprejetosti in notranjega miru.

Zaključek

V zaključku bi strnila bistvene razloge za težko krmarjenje med pričakovanji družbe, pričakovanji introjektov in notranjo potrebo sebstvenega bistva pri ženski in poskusila predlagati možne načine rešitve. Čeprav se pri ženskah in moških lahko nekateri arhetipi enako intenzivno izražajo, tudi razlog, zakaj sem se odločila, da se v članku osredotočim na ženske, izvira iz po mojem mnenju med obema spoloma različnega dojemanja načela, kaj se od nas pričakuje. Kot sem dokazovala skozi besedilo, je ženska že zaradi svoje drugačne naravna-

nosti možganov³⁴ bolj usmerjena na odzive okolice glede na njeno delovanje. Nenazadnje že njena materinska vloga od nje zahteva visoko stopnjo empatičnosti in razbiranja čustvenih stanj svojega otroka. Potreba po empatičnosti v njenih odnosih se kaže tudi pri ženskah, ki biološko niso matere, so pa ta svoj arhetip matere razvijale v svojem poklicu ali drugih življenjskih interesih.

Posledično se tudi dojemanje načela morati med moškim in žensko razlikuje. Kljub temu, da se tudi pri moškem lahko starševski introjekt v smislu Freudovega koncepta superega ali družbena pričakovanja nekoliko drugače tudi Jungove persone skozi vzgojo zelo intenzivno razvije, se pričakovanja okolice (sprva predvsem staršev) pri ženski razvijejo drugače. Namreč zdi se, da se moški lahko bolj objektivno osredotoči na določeno dejavnost in izklopi odzive okolice, pogosto tudi lastne starševske introjekte, žensko pa ravno potreba po odzivu drugih pri tem omejuje. Po drugi strani pa skozi tekst podrobneje opisujem tudi težavno oblikovaje animusa zaradi različnih družbenokulturnih vplivov skozi različne generacije pri ženski in anime pri njenem očetu in kasneje partnerju. Oba izjemno močno vplivata na občutek ženske, kaj se od nje pričakuje in ji je toliko težje raziskovati, kaj pravzaprav zares sama hoče, kaj šele si to izboriti in živeti. Zato je izziv ženske predvsem iskati ta prvinski stik s samo seboj, s tem, kar ona, kot individuirana ženska, resnično hoče. Ne morem se znebiti občutka, sploh pri generacijah nad 35 let, da ženska svojo enakopravnost v družbi drago plača, saj jo ves čas nezavedno želi upravičiti, si jo zaslužiti. Zato se mi zdi ključno vprašanje, v kolikšni meri posamezna ženska zmore vplivati na svoje introjekte in posledično na družbeno pojmovanje ženskosti (ne pri moških, pač pa) pri ženskah samih. Koliko časa, notranje moči in vztrajnosti je za to, ob vseh obstoječih družbeno pričakovanih nalogah, potrebno, da se bo samouresničevanje ženskosti zdelo ženskam naravno.

Ko delam z uspešnimi poslovnimi ženskami, iz njih veje pozitivna tekmovalnost, izjemna storilnost, učinkovitost in zanesljivost. A njihova povezava samih s seboj je na trhlih temeljih. Naj ponovno poudarim, ne gre za kritiko poslovno uspešnih žensk, ker delujejo v moškem svetu, ampak kadar delujejo kot moški na moški način in s tem izgubijo svoje bistvo, svoje ravnotežje. Cilj tega članka je torej vtis in dotik svobode, ki si jo lahko dovolijo, če lahko prepoznavajo različne energije v sebi in jih usmerjajo v prave cilje. Ženska si z moško energijo animusa lahko pomaga do uspeha v družbi, do zaključenih poslov v poslovnem svetu ali do diplom, a to ni njena izvirna in temeljna energija, na kateri bi morala graditi svoje samozavedanje, predvsem pa svojo avtentičnost in izvirnost.

34 Brizendine (2017) razlaga, zakaj ženska skozi vsako izmed zgoraj obdelanih ženskih obdobij zaradi svojih čutečih možganov intenzivneje doživlja in bolje dojema čustveno stanje svoje okolice, v odraslosti predvsem partnerja, če je v zvezi, medtem ko moški običajno zazna le jok ali fizično grožnjo.

Takšna ženska v poslu redko ohrani ženstvenost, ker se ne jemlje kot uspešno, kredibilno, če bi nastopala v svoji izvirno ženski psihični energiji, ki izhaja iz njenega sebstva. Ne zaupa ji, ker tudi njene matere ni pripeljala do uspeha, ki ga je želel njen oče. Vendar je v poglobljenem pogledu takšna ženska izgubljena v tujem svetu, pregorela. Pogosto ne prepozna svoje ženskosti in ravno v tem se skriva njihova nevroza. Na vprašanje, kaj čuti, je odgovor pogosto grobna tišina. Če bi ženska želela graditi na močnih temeljih svoje lastne ustvarjalne notranje moči, je ključno, da prevetri svoj odnos z ženskostjo in mu začne zaupati. Le tako lahko najde stik s svojo avtentičnostjo in edinstvenostjo ter zaživi zdrav in podporen odnos do same sebe, do svoje divje ženskosti. Ta stik je ključen za prepoznavanje introjektov kompleksov in njihovih vplivov na delovanje ženske za razliko od njenega sebstvenega bistva.

Po prepričanju Estes (2003: 175) vse čutimo hrepenenje po svoji pravi, divji naravi. »Najpomembnejše je vztrajati, zdržati in ohranjati ustvarjalnost, samoto, čas, da ste in delate, vztrajajte, kajti divja narava zdrži in prevlada.« (Estes, 2003: 177) »Če nam bo uspelo zadušiti vse hrepenenje divje creature tako, da bomo poskušale ostati prijetne, dostojne, olikane in sposobne gospe, bomo prerezale vez z divjo žensko v psihi. Namesto vitalne, bomo dobili spodobno žensko brez krempljev, olikano, dobronamerno, živčno žensko, ki koprne po tem, da bi bila spodobna, dobra in prijazna. Ne, bolje je, da ste, kar ste.« (Estes, 2003: 171)³⁵ Delovanje po principu družbenih pričakovanj ima svojo funkcijo lažjega delovanja v družbi, ampak bistvo je tisto prvinsko notranje delovanje ženske, ker ve, da je tako prav, ker to najbolj odraža to, kar ona je in njeno življenjsko poslanstvo na tem svetu.

Kako torej stopiti v stik s svojim notranjim vodnikom – arhetipom sebstva, ki ve, kam vodi moja pot? Z meditacijo, sprehodi v gozd, umetnostjo – glasbo, slikanjem, upodabljanjem iz različnih naravnih, zemeljskih materialov, plesom (ne z aerobiko ali tekom, ampak z ritmičnim ali izraznim plesom) ves čas iščemo in vzdržujemo stik s tistim neukročenim, divjim, prvinskim v nas, a živimo v konkretnem vsakdanjiku, kjer te vzgibe nadzorujemo. Tu ni rešitve v zunanjem svetu, pač pa znotraj, ko se s svojo bolečino soočiš in poslušаш, kaj ti je prišla povedat. Pogosto to pomeni počakati in zaupati ter pustiti, da se zadeve zgodijo same. Potrebujemo cikle mirovanja, kontemplacije – premišljevanja, pasivnosti, celo depresije.

Campbellov »junak tisočerih obrazov« (2004) v svojem bistvu ni spolno določen zgolj za moškega junaka in se na svoji individuacijski poti bojuje z

35 Na koncu ženska, ki je opravila močen spust, spoji štiri neomajne duhovne moči: kraljevega animusa, otroško sebstvo, staro divjo mater in iniciirano dekle... Velikokrat je bila umita in očiščena. Ne sledi več želji ega po vrnem življenju. Njeno psiho vodi četvernost sil (Estes, 2003: 254).

različnimi objektivno »zunanje« doživetimi »zmaji«, ki vplivajo na človeško psiho. Izziv ženske z delujočim animusom na njeni junaški individuacijski poti pa se zdi nekoliko drugače zasnovan. Tu so pomembni cikli pasivnosti, usmerjenosti vase, introverzije, kar nedvomno potrebuje tudi moški na svoji junaški poti, a s ključnim poudarkom na inventuri odnosa do svoje ženskosti, vključno z odnosom do svoje matere in predvsem pristnim občutenjem tega, kar ona je. Od tu dalje pa naj bi ženska zaupala in se prepustila transcendentni funkciji svoje psihe, da preoblikuje, kar mora in to sprejela.

Literatura

Ajdišek, U. (2019). Individuacija ženske z vidika konstelacije njenih arhetipov v posameznih življenjskih obdobjih. V *Hoteti ali morati – proces individuacije in njene stranpoti*. Deveta akademija Instituta Ipal. Zbornik. Ljubljana: Demat, str. 99-129.

Bolen, Shinoda J. (2006). *Babje boginje*. Ljubljana: Založba Eno.

Brizendine, L. (2017). *Ženski možgani*. Ljubljana: Modrijan.

Campbell, J. (2004). *Hero with a Thousand Faces*. New Jersey: Princeton University Press.

Colman, W. (1996). *Aspects of Anima and Animus in Oedipal development*. J. Anal. Psychol., 4, 37-57.

Estes, Pinkola C. (2012). *Odveži močno žensko*. Ljubljana: Založba Eno.

Estes, Pinkola, C. (2003). *Ženske, ki tečejo z volkovi*. Nova Gorica: Založba Eno.

Halberstadt-Freud, H. C. (1998). 'Electra versus Oedipus - Femininity reconsidered'. *Int. J. Psycho-Anal.*, 79: a 41-56.

Jacobi, J. (1959). *Complex/Archetype/Symbol in the Psychology of C. G. Jung*. New York: Bollingen Foundation Inc.

Jung, C. G. (1968). Archetypes of the Collective Unconscious and The Concept of the Collective Unconscious. V *Collected Works of C. G. Jung. Archetypes and the Collective Unconscious*. Vol. 9, Part 1. 2nd ed. (str. 3-53). New York: Princeton University Press.

Jung, C. G. (1968a) Psychological Aspects of the Mother Archetype. V *Collected Works of C. G. Jung. Archetypes and the Collective Unconscious*. Vol. 9, Part 1. 2nd ed. (str. 75-110). New York: Princeton University Press.

Jung, C. G. (1968b) The Psychology of the Child Archetype. V: Jung, C., *Collected Works of C. G. Jung. Archetypes and the Collective Unconscious*. Vol. 9, Part 1. 2nd ed. (str. 151-181). New York: Princeton University Press.

Jung, C. G. (1968c) Conscious, Unconscious, and Individuation. V Jung, C., *Collected Works of C. G. Jung. Archetypes and the Collective Unconscious*. Vol. 9, Part 1. 2nd ed. (str. 275-289). New York: Princeton University Press.

Jung, C. G. (1968d) A Study in the Process of Individuation. V Jung, C., *Collected Works of C. G. Jung. Archetypes and the Collective Unconscious*. Vol. 9, Part 1. 2nd ed. (str. 348-354). New York: Princeton University Press.

Jung, C. G. (1968e) The Self. V Jung, C., *Collected Works of C. G. Jung. Archetypes and the Collective Unconscious*. Vol. 9, Part 2. 2nd ed. (str. 23-35). New York: Princeton University Press.

Jung, C. G. (1968f) The Structure and Dynamics of the Self. V Jung, C., *Collected Works of C. G. Jung. Archetypes and the Collective Unconscious*. Vol. 9, Part 2. 2nd ed. (str. 222-265). New York: Princeton University Press.

Jung, C. G. (2010). *Aion*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Jung, E. (1957). *Animus and Anima*. Putnam, Connecticut: Spring publications, Inc..

Kast, V. (1986). *The Nature of Loving: Patterns of Human Relationship*. Wilmette, IL: Chiron Publications.

Murdock, M (1990) *The Heroine's Journey*. Boulder: Shambala.

Myss, C. (2013). *Arhetipi, kdo si?* Ljubljana: Iskanja d.o.o..

Neumann, E. (1955). *The Great Mother, an Analysis of the Archetype*. New York: Bollingen Foundation Inc.

Pascal, E. (1999). *Živeti z Jungom*. Ljubljana: Sophia.

Rebula, A. (2011). *Blagor ženskam*. Trst: ZTT EST.

Storch, M. (2010). *Hrepenenje močne ženske po močnem moškem*. Ljubljana: Kulturno-umetniško društvo Police Dubove.

Samuels, A. (1989). *The Plural Psyche: Personality, Morality and the Father*. London, New York: Routledge.

Von Franz, M. L. (1970). *Interpretation of the Fairytales*. New York: Spring Publications

Von Franz, M. L. (1972). *The Feminine in Fairy Tales*. Colorado: Shambhala Publications, Inc.